

Водећи примери пракси здравих градова на преласку из VII у VIII фазу Европске мреже здравих градова С30

Водич за доносиоце одлука, ангажоване стручњаке и заинтересоване стране при приступању Европској мрежи здравих градова С30 и континуираном испуњавању услова чланства

ВОДЕЋИ ПРИМЕРИ ПРАКСИ ЗДРАВИХ ГРАДОВА НА ПРЕЛАСКУ ИЗ VII У VIII ФАЗУ ЕВРОПСКЕ МРЕЖЕ ЗДРАВИХ ГРАДОВА СЗО - Водич за доносиоце одлука, ангажоване стручњаке и заинтересоване стране при приступању Европској мрежи здравих градова СЗО и континуираном испуњавању услова чланства

Издавач

Институт за јавно здравље Војводине

Уредник

Проф. др Владимир Петровић, в.д. директора Института за јавно здравље Војводине (ИЗЈЗВ)

Аутори

Др sci. med. Снежана Укропина, координаторка чланства Града Новог Сада у Европској мрежи здравих градова СЗО, начелница Центра за промоцију здравља ИЗЈЗВ

Проф. др Сања Бијеловић, начелница Центра за хигијену и хуману екологију

Проф. др Весна Мијатовић Јовановић, начелница Центра за анализу, планирање и организацију здравствене заштите ИЗЈЗВ

Проф. др Миољуб Ристић, начелник Центра за контролу и превенцију болести ИЗЈЗВ

Др sci. med. Миодраг Арсић, начелник Центра за информатику и биостатистику у здравству ИЗЈЗВ

CIP - Каталогизација у публикацији

Библиотека Матице српске, Нови Сад

614(036)

ВОДЕЋИ примери пракси здравих градова на преласку из VII у VIII фазу Европске мреже здравих градова СЗО : водич за доносиоце одлука, ангажоване стручњаке и заинтересоване стране при приступању Европској мрежи здравих градова СЗО и континуираном испуњавању услова чланства / [аутори Снежана Укропина ... и др.]. - Нови Сад : Институт за јавно здравље Војводине, 2023 (Нови Сад : Графо Богданов). - 44

стр. : илустр. ; 30 cm

Тираж 150. - Библиографија.

ISBN 978-86-86185-90-7

а) Јавно здравље - Водичи

COBISS.SR-ID 133171977

Сврха публикације

Водич је написан за доносиоце одлука, координаторе, секретаријат, заинтересоване стране и ангажоване стручњаке у реализацији чланства Града Новог Сада у Европској мрежи здравих градова (ЕМЗГ) Светске здравствене организације (СЗО), при преласку из VII у VIII фазу.

Такође, водич је намењен представницима градова и општина који размишљају о усвајању модела здравих градова у Србији а може послужити и стварању националне мреже здравих градова и процесу њене акредитације при Мрежи европских националних мрежа здравих градова (уз подршку Регионалне канцеларије СЗО за Европу).

Градске власти и њихови партнери су у срцу креирања политика и одлука у вези са ширим детерминантама здравља. Градоначелници и изабрани политичари дају вођство а ангажовани професионални координатори чланства у ЕМЗГ СЗО пружају подршку. И једни и други су од суштинског значаја за усаглашавање доприноса многих актера. Стимулишућа улога координатора за здрав град је привилегија, али може бити и веома изазовна.

Водич описује 20 корака или акција за здрав град, фокусирајући се на то како координатори, секретаријати и управни/координациони одбори здравих градова, уз помоћ доносилаца одлука у градовима, могу да по први пут организују приступање ЕМЗГ СЗО или обнове процес преласка у наредну фазу чланства. Такође, у њему су описани приоритети VII фазе ЕМЗГ СЗО, а посебну вредност дају му конкретни примери парадигми, концепата, активности и политика градова - чланова ове мреже, који ће обликовати приоритете VIII фазе ЕМЗГ СЗО, почев од 2025. године.

Садржај

1. Концепт здравих градова Светске здравствене организације (СЗО)	4
1.1 Европска мрежа здравих градова СЗО (ЕМЗГ СЗО) и Град Нови Сад	5
1.2 Карактеристике VII фазе ЕМЗГ СЗО - кључне теме и стратешки циљеви	5
2. Кратки извештај реализације чланства Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО, 2012-2023. година	7
3. Како развити и остати здрав град - 20 препоручених корака Европског региона СЗО	11
1. Отпочињање	14
Корак 1 - Оквир	14
Корак 2. - Прикупљање подршке	15
Корак 3. - Здравствени профил града	15
Корак 4. - Ресурси	17
Корак 5. - Локација секретаријата	18
Корак 6. - Предлог	19
Корак 7. - Одобрење	20
2. Организовање	21
Корак 8. - Управљање	21
Корак 9. - Радно окружење	22
Корак 10. - Дефинисање функција	23
Корак 11. - Установљење секретаријата	24
Корак 12. - План	25
Корак 13. - Изградња капацитета	25
Корак 14. - Успостављање одговорности	26
3. Предузимање активности	27
Корак 15. - Повећање свести о здрављу	27
Корак 16. - Заговарање стратешког планирања	27
Корак 17. - Интерсекторска сарадња	28
Корак 18. - Учешће заједнице	29
Корак 19. - Промовисање иновација	29
Корак 20. - Омогућавање здравља у свим политикама	30
4. Примери активности, пракси и политика европских здравих градова (2020-2023. година)	31
4.1 Концепти: „једно здравље“, „градови пријатељи старијих и дементних“, „социјална циркуларност - 15' град“, „позитивно здравље“, „економија благостања“ и др.	31
4.2 Примери активности „за понети“ здравих градова у Копенхагену, Утрехту, Корку, Барселони, Бечу, Удинама, Паризу, Куопију	34
4.3 Политичке консензус-изјаве градоначелника и високих представника градова након Годишњих техничких и пословних конференција ЕМЗГ СЗО 2022 и 2023. године	36
4.4 Приступ репозиторијуму ЕМЗГ СЗО	42
5. Литература	43

1. Концепт здравих градова Светске здравствене организације (СЗО)

Здрави градови су глобални покрет који је настао у Европи, где Европска мрежа здравих градова СЗО активно ангажује локалне самоуправе од 1988. године, стављајући здравље на високо место у политичким, друштвеним, економским и еколошким агендама градских управа и чинећи да унапређење здравља буде перспектива свих градских политика. У то време, он је настао као политичко, интердисциплинарно и интерсекторско стратешко средство за примену глобалне стратегије СЗО „Здравље за све“ на локалном нивоу, препознајући кључну улогу локалних власти у здрављу и одрживом развоју. Од свог почетка, мрежа је била утемељена на Повељи о промоцији здравља из Отаве (Канада), 1986. године, када је први пут дата дефиниција промоције здравља, као „процеса оспособљавања људи да повећају контролу над својим здрављем и унапреде га“. Том приликом наглашено је да су предуслови за здравље: мир, сигурност, образовање, исхрана, зарада, стабилни еко-системи, трајни ресурси, друштвена правда и једнакост, а наглашено је да оквир промоције здравља укључује више него што је здравствена заштита, унапређење здравља и стил живота. Касније, *Lawrence Green*, даје једну оперативнију дефиницију промоције здравља, која овај термин суштински одваја од „унапређења здравља“ (са којим се и данас врло често меша) и тиме ствара доследан проблем у превођењу ове синтагме на српски језик: „Промоција здравља је комбинација здравственог васпитања и других организационих, политичких и економских програма дизајнираних да потпомогну промене у понашању и животној средини које воде унапређењу здравља.“

Покрет за здраве градове је био пионирски покретач промена а сада, већ 3, 5 деценије, ствара здравије урбане средине које подржавају здравље и добробит људи који у њима живе. Такође, овај покрет је инспирисао развој мреже Здравих градова у свим другим регионима СЗО, стварајући глобални подстицај за здраве градове.

Покрет за здраве градове промовише свеобухватну и системску политику у планирању за здравље. Град се прихвата као сложен организам који „живи, дише, расте“ и стално се мења. **Здрав град је онај град који стално унапређује своју околину и проширује своје ресурсе како би људи, пружајући подршку једни другима, могли да досегну свој највиши потенцијал.**

Појам „здрав град“ подразумева процес, не само исход. Здрав град није само онај град који је досегао одређени ниво здравља. То је град у коме постоји свест о здрављу као важној друштвеној вредности и на чијем унапређењу желимо да континуирано радимо.

Полазна претпоставка концепта и покрета здравих градова је да се здравље може унапредити заједничким напорима појединаца и локалне заједнице и на тај начин смањити неједнакости у здрављу. Сви делови града треба да постану здрава места за живот: домови, тргови, улице, школе, радна места, паркови, транспортна средства... Поред тога, важна је и свест људи да својим стилем живота битно утичу на сопствено здравље, па је подстицање њиховог укључивања у све активности које имају утицај на здравље од великог значаја.

Покрет здравих градова се заснива на три кључна стратешка принципа:

1. **Мултисекторска сарадња** - с обзиром на то да здравље није само одговорност здравствене службе већ и других сектора,
2. **Активна партиципација становништва** - кроз самопомоћ, програме заједничке подршке и помоћи и учешће у доношењу одлука битних за здравље, и
3. **Здрава животна средина** - биолошка, физичка, социјална, са правом људи да живе у здравој средини.

Дакле, **здрав град је онај град који стално ствара и унапређује своје физичко и социјално окружење и развија ресурсе заједнице који омогућују људима да се узајамно подржавају у вођењу свих животних функција и развоја, до њиховог максималног потенцијала.**

1.1 Европска мрежа здравих градова СЗО (ЕМЗГ СЗО) и Град Нови Сад

Европска мрежа здравих градова СЗО еволуирала је кроз серију петогодишњих радних програма који се називају фазама. Европска мрежа СЗО је у VII фази (2019 -2025. година), која је продужена због пандемије COVID-19. Оквир имплементације за VII фазу заснован је на шест основних тема и три стратешка циља. Пошто је политичка посвећеност фундаментална за имплементацију, она је вођена политичким мандатом усвојеним у фебруару 2018. године - Консензусом градоначелника из Копенхагена, заснованом на шест основних тема - људи, места, учешће, просперитет, мир и планета.

Данас је више од 1400 градова чланова ЕМЗГ СЗО, посредством 88 именована града, а постоји и 20 акредитованих националних мрежа. Овим концептом је обухваћено више од 185 милиона људи у Европском региону СЗО.

Одлуком Скупштине Града Новог Сада, Град Нови Сад је 2012. године приступио V фази Европске мреже здравих градова Светске здравствене организације и тиме постао једини град у Републици Србији који је члан ове мреже све до данас, 2023. године.

Скупштина Града Новог Сада је у јуну 2014. године донела Одлуку о давању подршке за учешће Града Новог Сада у VI фази Европске мреже здравих градова СЗО, а у октобру исте године ЕМЗГ СЗО је одобрила приступање Града Новог Сада овој фази.

Након успешно окончане VI фазе, Град Нови Сад је 2019. године приступио VII фази, која је у току.

Све време Институт за јавно здравље Војводине пружа стручну и координативну улогу чланства Града Новог Сада у овој мрежи, а Град Нови Сад има формиран Координациони одбор за здрав град, који би требало да има боље уподобљену улогу својеврсног управног одбора здравог града (према методи ЕМЗГ СЗО), а највеће обавезе има у последњој години фазе, када је потребно припремити Здравствени профил града и Градски план за здравље (према методи ЕМЗГ СЗО). Припрема Здравственог профила града, Градског плана за здравље (који се у неким земљама зове „Градским планом развоја здравља“ или „Планом јавног здравља“) и усвајање ових докумената на највишем нивоу управе града, предствала предуслов да се град прихвати као „именован“ а не само члан ЕМЗГ СЗО. Финансијска обавеза чланства Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО у 2023. години износила је 3000 евра.

Визија чланства Новог Сада у ЕМЗГ СЗО је: „Град који из године у годину унапређује здравље и квалитет живота свих који у њему живе и бораве. Сваки плански документ Града Новог Сада, кроз циљеве, мере и активности, високо вреднује детерминанте које највише доприносе здрављу и квалитету живота свих који у њему живе и бораве.“

1.2 Карактеристике VII фазе ЕМЗГ СЗО - кључне теме и стратешки циљеви

Здрави градови су места **просперитета**, заједнице где се предузимају инклузивни, одговорни и **партиципативни** процеси у потрази за здрављем, благостањем, **миром** и општим добром.

Они воде својим примером на локалном и глобалном нивоу, у интеракцији са **планетом** и другим актерима како би створили физичко, социјално и културно окружење које је осмишљено тако да подједнако оснажи и оспособи све људе, омогућујући им да достигну свој пуни људски потенцијал.

ЕМЗГ СЗО у VII фази (2019-2025. г), као стратешки циљ, укључује имплементацију европске политике - „Здравље 2020“ која се залаже за остваривање највиших стандарда здравља који могу да се достигну. Стратешки циљеви политике „Здравље 2020“ односе се на већу равноправност и боље управљање у области здравља, унапређење здравља за све и смањење неједнакости у здрављу, побољшање лидерства и заједничке одговорности за здравље, сарадњу на заједничким приоритетима политике за здравље.

Тренутни циљеви и теме Европске мреже здравих градова СЗО су добро утемељени у Циљевима одрживог развоја УН и у потпуности су и експлицитно усклађени са 1) Тринаестим генералним програмом рада СЗО (*WHO Thirteenth General Programme of Work, 2019-2023, GPW 13*), који пружа оквир за рад на глобалном нивоу, потврђујући да су управљање здравством и мултисекторско деловање кључни за постизање универзалне покривености здравственом заштитом у државама чланицама; 2) Консензусом градоначелника из Копенхагена (*Copenhagen Consensus of Mayors*); 3)

Повељом здравих градова из Белфаста (*Belfast Charter for Healthy Cities*) и 4) Европским програмом рада 2020-2025. године - „Заједничка акција за боље здравље у Европи“ (*European Programme of Work, 2020 -2025 - “United Action for Better Health in Europe”*) Регионалне канцеларије СЗО за Европу. Европска мрежа здравих градова СЗО директно доприноси приоритету 3. Европског програма рада на унапређењу здравља и благостања.

Свеукупни циљеви седме фазе ЕМЗГ СЗО су:

1. Унапређење здравља и благостања за све и смањивање неједнакости у здрављу;
2. Вођство путем примера на националном, регионалном и глобалном нивоу;
3. Подршка примени стратешких приоритета СЗО.

У оквиру VII фазе ЕМЗГ СЗО подржавани су градови у јачању напора да обједине кључне интересне стране да раде на унапређењу здравља и благостања, да унапреде лидерство и иновације, да ојачају потенцијале у решавању јавно-здравствених изазова. Израда здравственог профила града и градског плана здравља представља исходе међусекторске сарадње.

Кључне теме седме фазе:

1. Улагање у **људе** који који чине наше градове;
2. Дизајн урбаних **простора** који унапређују здравље и благостање;
3. Подстицање већег учешћа (**партиципације**) и партнерства за здравље и благостање;
4. Побољшање напретка заједнице и приступа јавним добрима и услугама (**просперитет**);
5. Промоција **мира** и сигурности кроз инклузивна друштва;
6. Заштита **планете** Земље од деградације, укључујући одрживу потрошњу и производњу.

Главни изазови представљали су: пандемија *COVID-19*, старење становништва, климатске промене, заштита животне средине, неједнакости, економски и социјални изазови, миграције и урбанизација, хроничне незаразне болести и претње здрављу, као и потреба за управљањем и одговором политичара, система и служби/управе на локалном нивоу.

Табела 1. Шест кључних тема и високо-релевантна приоритетна питања

Кључне теме					
Људи	Простори	Учешће	Просперитет	Мир	Планета
Високо-релевантна приоритетна питања					
Здраве ране године живота	Здрава места и окружења	Здрави старији људи	Отпорност заједнице	Здраво урбано планирање и дизајн	Ублажавање климатских промена и прилагођавање
Здрави старији људи	Интегрисано планирање за здравље	Смањена вулнерабилност	Здрави старији људи	Здравље као мост ка миру	Заштита биодиверзитета
Смањена вулнерабилност	Здрав транспорт	Повећана физичка активност	Ментално здравље и благостање	Превенција насиља и повреда	Отпад, вода и канализација
Ментално здравље и благо-стање	Зелени простори	Трансформисано пружање услуга	Здраво становање и реконструкција	Безбедност људи	Одрживе политике промоције здравља
Ревитализовани капацитети јавног здравља	Енергија и здравље	Здравствена писменост	Интегрисано планирање за здравље	Здравствена безбедност	
Правилна исхрана и здрава телесна тежина		Култура и здравље	Индикатори здравља и благостања	Ментално здравље и благостање	
Смањење штетне употребе алкохола			Трансформисани економски модели		
Контрола дувана			Етичко инвестирање		
Људски капитал			Универзална социјална заштита		
Social trust and capital			Комерцијалне одреднице здравља		

Регионална канцеларија СЗО за Европу игра кључну улогу, јер обезбеђује чврсту основу засновану на синтези глобалних научних доказа, оквира политика и свог мандата, те објављује алате, смернице и пружа градовима неопходан ниво стручности. Такође има политички мандат од свих држава чланица, које подржавају приступ здравих градова, за различите облике политичке администрације. Градови се подстичу да усвоје одлуке засноване на доказима. Требало би да прибаве доказе о детерминантама здравља и да ригорозно процене сопствене пројекте и програме. Градови би требало да их слободно користе како би ојачали аргументе за предузимање акција. Процена утицаја на здравље активности ван здравственог сектора помаже градоначелницима да убеду потенцијалне партнере о томе на који начин ове активности утичу на здравље. Критични фактори успеха су истакнути општијом евалуацијом свих градова Европске мреже СЗО, коју РСЗО за Европу наручује на крају сваке фазе.

2. Кратки извештај реализације чланства Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО, 2012-2023. година

Након што је током 2012. године тим из Института за јавно здравље Војводине (проф. др Владимир Петровић, проф. др Вера Грујић, доц. др Оља Нићифоровић Шурковић и доц. др Снежана Укропина), у сарадњи са Градском управом за здравство Града Новог Сада, превео и адаптирао приступну документацију за чланство Града Новог Сада ЕМЗГ СЗО, и пошто су сва потребна документа усвојена на нивоу градских управа, Већа и Скупштине Града Новог Сада, те преведена и предложена на разматрање ЕМЗГ СЗО, Град Нови Сад је 2012. године примљен у Европску мрежу здравих градова Светске здравствене организације.

У периоду 2013-2023. година, у оквиру 11 пројеката „Нови Сад - Здрав град“, подржаног средствима Градске управе за здравство Града Новог Сада, Институт за јавно здравље Војводине (ИЗЈЗВ), у сарадњи са мултисекторским телима, бројним доносиоцима одлука и заинтересованим странама у Граду Новом Саду, континуирано је реализовао активности (испуњавајући улогу секретаријата здравог града и дајући координатора) чији основни елементи извршења су овде хронолошки наведени:

2013. година:

- Пружање стручно-техничке подршке у реализацији чланства Града Новог Сада у Европској мрежи здравих градова СЗО (ЕМЗГ) током V-VII фазе: координатор активности Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО, по Решењу градоначелника Града Новог Сада - доц. др Оља Нићифоровић Шурковић, у периоду 2013-2021. година.
- Медијско представљање активности пројекта и путем друштвених мрежа ИЗЈЗВ.

2014. година:

- Израда „Писаног Извештаја о резултатима брзе процене квалитета живота у Граду Новом Саду“ који је достављен члановима Координационог одбора за учешће Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО.
- Припремљен је документ „Анализа постојеће ситуације у односу на стратешке циљеве и подручја акционе политике „Здравље 2020“.
- Припремљена је и одржана Консензус конференција на којој су учествовали представници институција/организација на свим нивоима функционисања Града Новог Сада.
- Остварено је учешће на Међународној конференцији здравих градова СЗО 2014. године.
- Припремљен је концепт интернет презентације пројекта.
- Медијско представљање активности пројекта и путем друштвених мрежа ИЗЈЗВ.

2015. година:

- Реализована је стручно-техничка подршка у раду Координационог одбора и стручна подршка реализацији VI фазе ЕМЗГ СЗО.

- Прикупљени су индикатори и остали подаци за израду Здравственог профила града у складу са смерницама ЕМЗГ СЗО.
- Израђен је Оквир градског плана за здравље.
- Израђен је и публикован Здравствени профил Града Новог Сада и Оквир градског плана за здравље.
- Остварено је учешће на састанцима Европске мреже здравих градова СЗО.

2016. година:

- Реализована је стручно-техничка подршка у раду Координационог одбора и стручна подршка реализацији VI фазе ЕМЗГ.
- Састављен је средњорочни извештај о активностима до половине шесте фазе и достављен канцеларији ЕМЗГ СЗО.
- Остварено је учешће на састанку Европске мреже здравих градова СЗО.

2017. година:

- Стручно-техничка подршка реализацији чланства у VI фази ЕМЗГ СЗО.
- Промоција публикације „Здравствени профил Града Новог Сада и Оквир градског плана за здравље“.
- Изложба радова и додела награда за уметнички конкурс „Моји предлози за бољи и лепши живот у Новом Саду“.
- Едукација: „Како да град постане здрав град? Принципи и методологија Европске мреже здравих градова“, за здравствене раднике и представнике установа и удружења.
- Припремљен документ „Предлог Плана јавног здравља Града Новог Сада“.
- Остварено учешће на Годишњој Конференцији Европске мреже здравих градова СЗО.
- Одржани састанци и едукације у циљу промоције концепта здравих градова и реализације планова јавног здравља у градовима и општинама РС у сарадњи са Сталном конференцијом градова и општина - Савеза градова и општина Србије (СКГО).

2018. година:

- Стручна подршка припреми Плана јавног здравља и реализацији чланства у VI фази ЕМЗГ СЗО.
- Учешће у формирању интерсекторског тима на изради Плана јавног здравља, припреми и реализацији IX седнице Савета за здравље Града Новог Сада на којој је образована Радна група за План јавног здравља Града Новог Сада.
- Установљен и спроведен наградни конкурс за едукаторе из области здравственог васпитања „Мој допринос здрављу заједнице“ (конкурс је подразумевао да се кроз сажетак и креативни приказ покаже начин на који едукатори у Новом Саду доприносе здрављу различитих циљних група).
- Припремљена презентација за Годишњу конференцију здравих градова у Белфасту у оквиру изложбе постер-презентација.
- Организовано обележавање 20. маја, Дана здравих градова, у сарадњи са Институтом за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ и Институтом за јавно здравље Ниш.
- Одржана два гостујућа предавања у Градској кући у Нишу.
- На захтев ЕМЗГ попуњен је и послат online упитник о интеграцији циљева одрживог развоја у шестој фази ЕМЗГ СЗО.

2019. година:

- Стручно-техничка подршка у раду Координационог одбора и стручна подршка испуњавању услова чланства Града Новог Сада у VII фази ЕМЗГ СЗО.
- Организовано обележавање 20. маја, Дана здравих градова у сарадњи са Градским заводом за јавно здравље Београд и Институтом за јавно здравље Ниш.
- Обележена 1. Европска недеља јавног здравља: „Прослављамо здравље становништва“ <http://izjzv.org.rs/?lng=lat&cir=&link=3-18-1334>.
- Присуство на састанцима Мреже за здравље СКГО.

- Спроведен конкурс за едукаторе из области здравственог васпитања: „Како едукатори у Новом Саду доприносе здрављу циљних група“, са доделом награда.

2020. година:

- Стручно-техничка подршка у раду Координационог одбора и у реализацији чланства у VII фази ЕМЗГ СЗО.
- Учешће на „онлајн“ састанцима ЕМЗГ СЗО.
- Обележен 20. мај, Дан здравих градова, у сарадњи са Градским заводом за јавно здравље Београд и Институтом за јавно здравље Ниш: <http://izjzv.org.rs/?lng=lat&cir=&link=3-15-1823>;
- Присуство на састанцима Мреже за здравље СКГО.
- Спроведен конкурс за едукаторе из области здравственог васпитања: „Мој допринос здрављу заједнице“ са доделом награда.
- Медијско представљање активности пројекта и путем друштвених мрежа ИЗЈЗВ.

2021. година:

- Стручно-техничка подршка у реализацији чланства у VII фази ЕМЗГ СЗО.
- Учешће на „онлајн“ састанцима ЕМЗГ.
- Обележен 20. мај, Дан здравих градова, у сарадњи са Градским заводом за јавно здравље Београд и Институтом за јавно здравље Ниш (заједничко саопштење за медије, постер и квиз-питања за друштвене мреже).
- Обележена Европска недеља јавног здравља: <http://izjzv.org.rs/?lng=lat&cir=&link=3-15-2427>.
- Одржано предавање „Нови Сад - Здрав град“ на трибини „Урбани биодиверзитет, контекст ‘здравље’“, у организацији Градске библиотеке у Новом Саду, 11. јул 2021. године, објављено у оквиру књиге „Нови Сад - биодиверзитетски град: нова култура за урбану природу“ (Градска библиотека у Новом Саду, 2021), https://api.gbns.rs/wp-content/uploads/2022/01/Novi-Sad_BiodiverCity.pdf.
- Присуство на састанцима Мреже за здравље СКГО.
- Координација израде и израђена радна верзија „Плана јавног здравља Града Новог Сада за период 2022-2026. година“ (предата Градској управи за здравство Града Новог Сада 10.12.2022. г. на даље одлучивање).
- Спроведен конкурс за едукаторе из области здравственог васпитања: „Мој допринос здрављу заједнице“.
- Медијско представљање активности пројекта и путем друштвених мрежа ИЗЈЗВ.

2022. година:

- Стручно-техничка подршка у реализацији чланства у VII фази ЕМЗГ СЗО.
- Пријем Решења о именовану координатора активности Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО (бр. 51-18/2022-II, од 30.05.2022. г) - доц. др Снежана Укропина;
- Учешће на 4 „онлајн“ састанка координатора ЕМЗГ СЗО: 10.02, 19.05, 24.08 и 2.11.2022. године.
- Достављање Граду Новом Саду информације о формирању репозиторијума ЕМЗГ СЗО који је усмерен на изградњу капацитета обезбеђивањем техничких ресурса у облику стратешких извештаја и смерница, алата за процену утицаја на здравље и других производа релевантних за урбано здравље и градове <https://urbanhealth-repository.who.int/home>.
- Обележен 20. мај, Дан здравих градова, у сарадњи са Градским заводом за јавно здравље Београд и Институтом за јавно здравље Ниш (заједничко саопштење за медије, постер и квиз-питања за друштвене мреже).
- Обележена Европска недеља јавног здравља: <http://izjzv.org.rs/?lng=lat&cir=&link=3-15-3062> и шест датума из календара здравља.
- Учешће у Тематској радној групи за друштвени развој (област здравствена заштита) за израду „Плана развоја Града Новог Сада за период 2022-2032. година“.
- Учешће на 18 тематских вебинара и „онлајн“ предавања.
- Упознавање са 26 докумената (извештаја, водича, резултата истраживања, представљања нових координатора, националних мрежа здравих градова и сл) на порталу за размену садржаја ЕМЗГ СЗО (*Euro Healthy Cities SharePoint*).

- Учествовање на Годишњој пословној и техничкој конференцији о Здравим градовима СЗО, 22-24.11.2022. г, у Копенхагену, Данска. Презентација рада „*Review of methods in health promotion: Mental Health Festival, experiences 2016-2020*“ у оквиру паралелне сесије.
- Превод Политичке изјаве Мреже здравих градова „Препоруке политике на локалном нивоу: Операционализација приступа ‘Једно здравље’“.
- Спроведен конкурс за едукаторе из области здравственог васпитања: „Мој допринос здрављу заједнице“, са доделом награда које носе назив по преминулој првој координаторки чланства Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО - “Награда за изузетан здравствено-васпитни рад Оља Нићифоровић Шурковић”.
- Медијско представљање активности пројекта и путем друштвених мрежа ИЗЈЗВ.

2023. година:

- Стручно-техничка подршка у реализацији чланства у VII фази ЕМЗГ СЗО.
- Учешће на 4 „онлајн“ састанка координатора ЕМЗГ СЗО.
- Коришћење портала за размену садржаја ЕМЗГ СЗО (*WHO Healthy Cities Network SharePoint*) о информацијама ЕМЗГ СЗО.
- Обележен 20. мај, Дан здравих градова, у сарадњи са Градским заводом за јавно здравље Београд и Институтом за јавно здравље Ниш (заједничко саопштење за медије, постер и квиз-питања за друштвене мреже).
- Обележен Свестки дан здравља и Европска недеља јавног здравља: <https://izjzv.org.rs/?lng=at&cir=&link=3-18-3682>;
- Учешће у Тематској радној групи за друштвени развој (област здравствена заштита) за израду „Плана развоја Града Новог Сада за период 2022-2032. година“ и јавној расправи.
- Учешће на тематским вебинарима и «онлајн» предавањима;
- Упознавање са докуменатима (извештаји, водичи, резултати истраживања, представљање нових координатора, националних мрежа здравих градова и сл) на порталу за размену садржаја ЕМЗГ СЗО (*Euro Healthy Cities SharePoint*).
- Коришћење портала за размену садржаја ЕМЗГ СЗО (*WHO Healthy Cities Network SharePoint*) о информацијама ЕМЗГ СЗО.
- Учешће у јавној расправи о доношењу Стратегије активног и здравог старења у РС за период 2024-2030. година.
- Састављене измена и допуна „Плана јавног здравља Града Новог Сада за период 2024-2026. година“ и достављено Градској управи за здравство на даље одлучивање.
- Учешће у Радној групи за здраво старење/РГЗС ЕМЗГ СЗО: састанци у Удинама (23-25.5) и Утрехту (22.11); учешће у писању публикације *City leadership for age-friendly communities in the post-pandemic era (five lessons for building health emergency resilience from 16 European cities)*; прибављање дозвола за објаву фотографије у тексту и на насловници публикације од 4 пензионера, министра и заменика министра; састављање постера „*Healthy Ageing in Novi Sad*“.
- Учешће на Годишњој пословној и техничкој конференцији о Здравим градовима СЗО, 21-23.11.2023. г, у Утрехту, Холандија. Представљен постер на састанку РГЗС; присуство на 4 пленума, 1 састанку радне групе, 1 радионици, 1 теренској посети и 1 сесији за презентацију апстракта; дат интервју за *Healthy Ageing - WHO Regional Office*, који је водио технички секретар *Yongjie Yon*; учешће у *Global „WE conversation“*, *Museum for the UN* ([un.live](https://unlive.com)) са 4 учесника конференције и представницима из Лагоса, Нигерија; контакт од стране *Regions for Health Network (RHN)* у оквиру СЗО за Европу, са седиштем у Венецији, да помогнемо при укључењу АП Војводине у ову мрежу региона; проверени услови за прелазак у VIII фазу ЕМЗГ СЗО (обавезан Здравствени профил усвојен на Скупштини града; услови ће бити олакшани; добијена потврда од делегације из Хрватске да су заинтересовани да пруже подршку ширењу наше мреже и стварању националне МЗГ СЗО.
- Превод Политичке изјаве Мреже здравих градова „Ка успешним друштвима: унапређење здравља у економији благостања - политичка изјава Европске мреже здравих градова СЗО за сарадничку акцију“.

- Спроведен конкурс за едукаторе из области здравственог васпитања: „Мој допринос здрављу заједнице“, са доделом „Награда за изузетан здравствено-васпитни рад Оља Нићифоровић Шурковић“.
- Пријем исказаног интересовања од стране начелника центара за промоцију здравља из Института за јавно здравље Ниш и Крагујевац и Градског завода за јавно здравље Београд за прикључење ЕМЗГ СЗО.
- Медијско представљање активности пројекта и путем друштвених мрежа ИЗЈЗВ.

3. Како развити и остати здрав град - 20 препоручених корака Европског региона СЗО

Управљање здрављем (за разлику од управљања здравством, које је ограничено на здравствени сектор) односи се на покушаје влада или других актера да усмере заједнице, земље или групе земаља у потрагу за здрављем и благостањем. Имплементација потпуно развијене агенде здравих градова захтева комбинацију партиципативног управљања за здравље које укључује различите секторе и партнере.

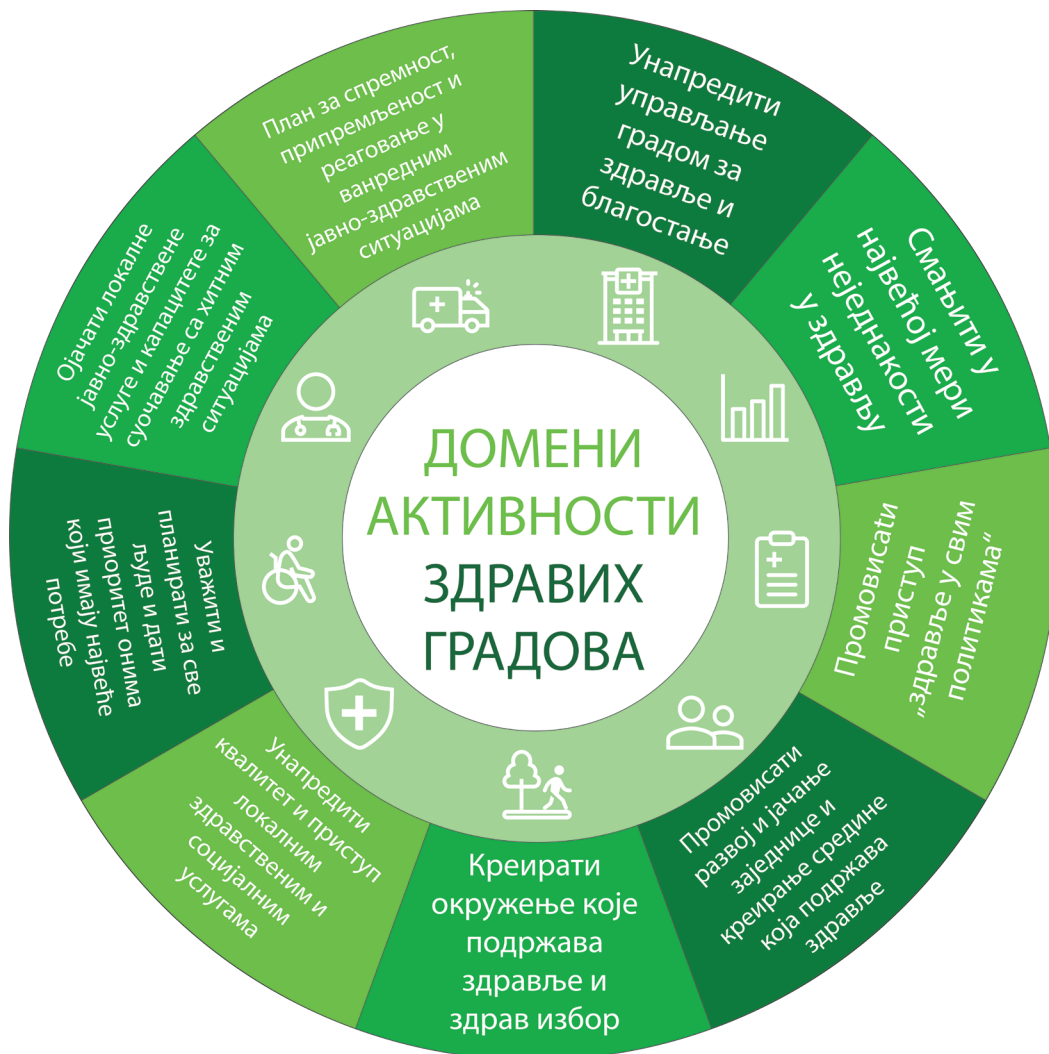
Тзв. „паметно управљање за здравље“ се бави сложеним питањима у потрази за „здрављем за све“ користећи различите приступе управљања, кроз сарадњу, грађанско ангажовање, формалне и неформалне акте и низ тзв. чврстих и меких инструмената.

Три кључна приступа управљања здравим градовима су „**здравље у свим политикама**“ (*health in all policies*), „**влада у целини**“ (*whole of government*) и „**друштво у целини**“ (*whole of society*). Сва три приступа, заштиту здравља и бригу о његовим одредницама стављају високо на дневни ред локалних самоуправа. Они промовишу кохерентност и синергију политике, одговорности за здравље, координацију, изградњу поверења и партнерства са широким спектром јавних, приватних и грађанских (цивилних) актера.

Главни циљеви здравих градова су:

- Унапређење здравља и једнакости у свим локалним политикама, решавање неједнакости у здрављу кроз приступ друштвеним детерминантама здравља и потпуно усклађивање са Циљевима одрживог развоја УН.
- Стварање окружења које подржава здрав стил живота, укључујући активан живот.
- Пружање универзалне покривености здравственом заштитом и приступачних социјалних услуга и осетљивост за потребе свих грађана.
- Улагање у промоцију здравља и здравствену писменост.
- Улагање у здрав почетак живота деце и пружање подршке групама у неповољном положају као што су мигранти, незапослени и људи који живе у сиромаштву.
- Јачање програма превенције болести, са посебним фокусом на гојазност, пушење, неправилну исхрану и физичку неактивност.
- Промовисање здравог урбанистичког планирања и дизајна.
- Улагање у зелено, чисто, градско окружење прилагођено деци и узрасту.
- Подршка оснаживању заједнице, учешћу, отпорности, промовисању друштвене инклузије и иницијатива у заједници.
- Јачање локалних функција јавног здравља и капацитета града да реагује на ванредне ситуације.

Ови циљеви су засновани на постојећој бази знања о здрављу и благостању и формулисани су за решавање урбаних изазова који најзначајније утичу на здравље, благостање и услове живота становника града. Горе наведени циљеви су представљени на слици 1 у девет главних домена деловања здравих градова.

Слика 1. Преглед стратешких домена активности здравих градова према општем приступу С30
 Извор: Healthy cities: effective approach to a rapidly changing world. Geneva: World Health Organization; 2020 <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331946>.

Ради лакшег разумевања, „20 корака за развој и одржавање политика здравог града“ распоређено је у три целине. То су акције у процесу сталног побољшања и не треба их нужно предузимати у низу. Редослед којим градови усвајају кораке зависи од локалних околности и прилика. Образац и редослед корака ће се разликовати од града до града, како у покретању тако и у одржавању концепта здравог града. Изградња здравог, праведног и одрживог „града за све“ је пут развоја - друштвени, људски, урбани и економски а „20 корака“ води овај развојни процес. Ови кораци објашњавају ланац интервенција и догађаја који воде до здравијег града. Политичка посвећеност је предуслов, а неопходна је општа стратегија града. Многи од 20 корака обезбеђују неопходне структуре и процесе локалне управе. Ово доводи до здравља у свим локалним политикама као увода у здраво окружење - здравије услове живота и рада. Побољшање ових ширих друштвених, економских и еколошких одредница унапредиће здравље људи. Након што се процене баријере и фактори успеха, циклус почиње поново.

Оквир 1. ПРЕГЛЕД 20 КОРАКА

Отпочињање

1. корак: **Оквир**
2. корак: **Прикупљање подршке**
3. корак: **Здравствени профил града**
4. корак: **Ресурси**
5. корак: **Локација секретаријата**
6. корак: **Предлог**
7. корак: **Одобрење**

Организовање

8. корак: **Управљање**
9. корак: **Радно окружење**
10. корак: **Дефинисање функција**
11. корак: **Установљење секретаријата**
12. корак: **План**
13. корак: **Изградња капацитета**
14. корак: **Успостављање одговорности**

Предузимање активности

15. корак: **Повећање свести о здрављу**
16. корак: **Заговарање стратешког планирања**
17. корак: **Интерсекторска сарадња**
18. корак: **Учешће заједнице**
19. корак: **Промовисање иновација**
20. корак: **Омогућавање здравља у свим политикама**

1. ОТПОЧИЊАЊЕ

КОРАК 1 - Оквир

КЉУЧНА ПОРУКА: Разумети приступ здравог града

КОРАК 1

Да бисте започели, потребно је да са заинтересованим странама развијете јасну визију здравог града у локалном оквиру. Прегледајте главне циљеве здравог града. Ово ће вам омогућити да водите грађане и политичаре на њиховом путовању ка здравом граду.

Сви грађани теже бољем здрављу, али здравље и благостање људи који живе у граду у многоме зависе од спремности политичара да дају предност здрављу, доносећи одлуке које ће одговорати тим тежњама. То значи стварање подстицајног друштвеног и физичког окружења које омогућава свим људима да достигну свој максимални потенцијал за здравље и благостање. Координатори за здраве градове треба да имају ово на уму када се суоче са доносиоцима одлука који могу бити скептични у погледу усвајања оквира за здраве градове, што се може схватити као изазов традиционалном ослањању на здравствене услуге (Оквир 2).

Принципи и праксе. Чак и након што је приступ здравог града успешно примењен у хиљадама европских градова током много година, неки кључни политичари и руководиоци још увек морају да буду уверени да је овај приступ најбољи пут напретка. Они који раније усвоје концепт тражиће потврду да је приступ и даље релевантан, док новоизабрани политичари треба да буду информисани о његовој вредности. Основна група ентузијаста (корак 2) игра виталну дипломатску улогу у овом процесу. Проведите време освежавајући њихово разумевање принципа, стратегија и пракси које су део покрета здравих градова на језику који је свима јасан и лако разумљив.

Копродукција. Свеобухватни оквир који је сажет у уводу ове публикације је настао у копродукцији СЗО, ЕМЗГ СЗО и националних мрежа здравих градова из 27 европских земаља. СЗО синтетизује доказе како би обезбедила политички оквир. Градови континуирано додају вредност тако што идентификују празнине у знању, деле најбоље праксе, обезбеђују обуку, производе упутства и управљају променама. Стручност и капацитети стечени кроз овај процес помажу основној групи ентузијаста да освеже теорију и праксу здравих градова и чине приступ атрактивним за низ локалних, регионалних и националних партнера.

Оквир 2. Предуслови за успешне здраве градове

- Експлицитна политичка посвећеност и споразуми о партнерству на највишем нивоу у граду, чине здравље, једнакост и одрживи развој кључним вредностима у визији и стратегијама града.
- Организационе структуре и процеси за управљање, координацију и подршку променама и олакшавање националне и локалне сарадње, локалних партнерстава и акција у свим секторима, заједно са активним ангажовањем грађана и оснаживањем заједнице.
- Промоција здравља у свим политикама, постављање заједничких циљева и приоритета и развој стратегије или плана за здравље, праведност и добробит (благостање) у граду. Систематско праћење здравља становништва и детерминанти здравља у граду.
- Формално и неформално умрежавање и платформе за дијалог и сарадњу са различитим партнерима из јавног, приватног, добровољног и друштвеног домена.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: стратешко и креативно размишљање, бити иновативан, визионар и инспиративан, применити нова знања из мреже здравих градова.

КОРАК 2. - Прикупљање подршке

КЉУЧНА ПОРУКА: Изградите и „освежите“ групу ентузијаста за здраве градове

Од суштинског значаја је добијање подршке за рад на увођењу и одржавању концепта здравог града. Пронађите групу заинтересованих људи који ће поделити интересовање за приступ здравих градова, јер је посвећена основна група ентузијаста у срцу успешног здравог града. Ова основна група нису само идеалисти, већ актери који су стратешки и практично способни да направе промену. Ентузијаста који ће вас подржати могу доћи из многих сфера градског живота. Визија и стратешко размишљање ће их увући у неформалну групу. Вешти координатори морају одржати своје интересовање и придобити нове актере како би унели нове и различите перспективе.

Посвећени политичари су неопходни. Често, упркос томе што немају никакав специфичан портфолио у вези са здрављем, они разумеју на који начин њихове одлуке о многим аспектима градског живота унапређују здравље и благостање. Виши руководиоци у градским управама задуженим за животну средину, урбано планирање, транспорт, становање, образовање и социјална питања често играју истакнуте улоге. Други укључују здравствене раднике, посебно оне који раде у примарној здравственој заштити, јавном здрављу и промоцији здравља. Ентузијаста често долазе из група у заједници и цивилног друштва и заинтересовани су за здравствена питања и општу добробит града. Чланови академске заједнице са искуством у социјалној политици, јавном здрављу, урбаном развоју и еколошким наукама такође могу бити вредни ентузијаста.

Основна група ентузијаста би требало да проведе време у стицању јасног разумевања принципа, стратегија и пракси покрета Здрави градови. Група је неформална мрежа у којој идеје теку преко формалних граница. Учесници успостављају везе и откривају додатну вредност уклањањем разлика међу собом. Лични квалитети флексибилности, емпатије и начина рада који карактерише сарадња више сектора и дисциплина, или изван организационих оквира, су такође од виталног значаја. Вођена јасним и заједничким фокусом, свака особа даје свој посебан допринос, мимо формалног захтева свог постојећег посла или позиције. Заједно, ова основна група ће обезбедити вођство за изградњу и одржавање здравог града.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: стратешко размишљање, флексибилност, изградња сарадње, дипломатија, бити укључен и радити на оснаживању.

КОРАК 3. - Здравствени профил града

КЉУЧНА ПОРУКА: Упознајте свој град

Добро разумевање вашег града и начина на који он функционише може вам помоћи да развијете здрав град који одговара вашим локалним потребама. Градски здравствени профил је непроцењиво средство за здрав град. Он пружа научно заснован приказ здравља људи и услова у којима живе; може бити основа за заговарање, политику информисања, одређивање приоритета и одговорност за здравље; може стимулисати јавни интерес и политичку посвећеност и може идентификовати циљеве за будућност и пратити напредак ка њиховом постизању.

Добар градски здравствени профил описује град и факторе који утичу на здравље његових грађана на начин који се одмах препознаје, дајући предлоге за промене које ће подстаћи ентузијазам. Трбало би да обезбеди фокус и на укључивање заједнице и на политичку подршку. Профили треба да садрже индикаторе и друге информације у вези са здрављем које се могу користити као основа за поређење са другим градовима или регионима. Индикатори треба да мере и прате здравствене исходе у групама становништва и областима. Градске здравствене профиле треба креирати или обновљати најмање једном у пет година или у свакој фази Европске мреже здравих градова С30.

Користите алате и упутства С30. Прилагодите оквир здравственог профила града С30 вашим локалним условима. Такође треба користити скуп података С30 за Европски извештај о здравственој једнакости. Укључите чињенице и бројеве. Користите квалитативне процене заједнице и анкете. Квантитативне статистичке податке из јавних евиденција и истраживања треба приказати табеларно, мапирати и интерпретирати (слика 2).

Слика 2. Наука, ваш град и његов профил

Оквир 3. Компоненте и улога градског здравственог профила

Градски здравствени профил треба да:

- резимира здравствене информације релевантне за град;
- идентификује здравствене проблеме у граду;
- идентификује факторе и детерминанте који утичу на здравље у граду;
- идентификује предложене области за акцију за побољшање здравља;
- делује као стимуланс за здравствено релевантне промене у граду;
- постави циљеве за исходе у вези са здрављем;
- делује као подстицај за међусекторску акцију;
- идентификује потребе за новим подацима о индикаторима здравља;
- информише јавност, политичаре, професионалце и креаторе политике о питањима која утичу на здравље, на лако разумљив начин;
- учини видљивим здравље и његове детерминанте;
- евидентира ставове локалне заједнице о здравственим питањима у граду; и
- користи разврстане податке да би се идентификовале угрожене групе становништва.

Мислите о следећем:

- Ко је циљна група и како очекујете да ће користити градски здравствени профил: остатак заједнице, национални финансијери, програми Европске уније или шира јавност?
- Ко треба да се ангажује и буде активан, укључујући ангажовање заинтересованих страна у свим секторима у раној фази процеса?
- Који процеси су већ успостављени, као што је међусекторска комисија на општинском нивоу?
- Идентификовати и уоквирити повезане користи за друге секторе/управе дирекције унутар општине или града.

Политички приоритети. Заједничке вредности и заједничке обавезе унапређују здравствени профил. Покажите јединствени допринос различитих сектора и актера. На пример, водећи политичар за становање и животну средину може да покаже како њихова инвестиција у том сектору функционисања града обезбеђује топле и удобне домове, са позитивним ефектима на ментално и физичко здравље. Одељење за социјалну заштиту ће тражити доказе који показују

како стратегије здравог старења смањују ризик од инвалидитета и болести и ублажавају притисак на буџете за услуге. Истиче се да постоје повратне спреге. Здравствени профил помаже у јачању гледишта да је здравље политички приоритет.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: политичка свест, анализа, интерпретација и мотивисање и ангажовање.

КОРАК 4. - Ресурси

КЉУЧНА ПОРУКА: Обликујте и обезбедите системски буџет

Група ентузијаста за здрав град, основана у кораку 2, треба да припреми прелиминарне процене трошкова здравог града и идентификује потенцијалне изворе за почетно финансирање. Искористите политичку подршку, јер ће политичари користити здрав град да истакну свој профил иноватора, на локалном и међународном нивоу.

Почетни новац је први изазов са којим се треба суочити. Ови ресурси ће се користити за основно функционисање секретаријата здравог града: плата координатора и канцеларијска подршка. У Граду Новом Саду је ово пројектно финансирана активност Градске управе за здравство. Ово су минимални услови за чланство у Европској мрежи здравих градова СЗО. Када се ово успостави, биће лакше добити додатна средства.

Системски буџети. Фондови за здрав град долазе из многих извора. Општине могу бити примарни извор средстава, иако локалне здравствене власти (тамо где су одвојене од општинског буџета) и невладине организације такође могу да допринесу. Сви добијају нешто новца из градских буџета. Буџети издвојени за промоцију здравља или урбани развој су добри извори за разматрање. Новац издвојен за посебне мере за борбу против незапослености финансирао је неке системе. Пословне групе заинтересоване за развој града су још један потенцијални извор. Организације које нису у могућности да понуде финансијску подршку често су спремне да уступе стручњаке, особље, волонтере или пружају техничке услуге.

Истражите широк спектар потенцијалних извора финансирања. Група за подршку треба да идентификује и састане се са потенцијалним финансијерима широм града. Финансијери треба да буду укључени у планирање што је више могуће. Размотрите оснивање подкомитета за финансирање.

Временом, „зreo“ здрав град добија више стратешку перспективу. Здравље у свим политикама је системски приступ који укључује партнере из многих сектора. Међусекторска партнерства пружају платформу за усклађивање планова различитих управа и ослобађање средстава управа за заједничку сврху - здравље и добробит ваших грађана.

Подизање свести. Подстицати главне буџете општинских управа и локалних агенција да испуне здравствене циљеве. То су добитни исходи - на пример, здрава радна снага унапређује економски учинак и продуктивност. У периоду штедње, користите чврсте доказе да покажете како ће улагање у унапређење детерминанти здравља смањити захтеве у буџетима за здравствену и социјалну заштиту. За опоравак након пандемије, потврдите да су здрави градови увек стварали јаке и отпорне заједнице и да имају значајно искуство у изградњи отпорности улагањем у друштвено умрежавање, друштвену подршку, развој заједнице, развој вештина и компетенција, друштвену кохезију и повезаност, минимизирајући рањивости и јачајући друштвени капитал заједнице.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: отпорни, носиоци капацитета, опортунистички оријентисани, предузетни.

КОРАК 5. - Локација секретаријата

КЉУЧНА ПОРУКА: Максимизирати баланс

Одлучивање о локацији секретаријата здравог града у организационој хијерархији града је важан избор. У Граду Новом Саду он је суштински смештен у Институту за јавно здравље Војводине (чланови тима пројекта „Нови Сад - Здрав град“), одакле је и именован координатор чланства Града Новог Сада у ЕМЗГ СЗО, а повремено кроз пројектне активности ангажује друге експерте, невладине организације и стално консултује Градску управу за здравство. Утиче на организациону структуру и административне механизме. Он одређује односе са политичарима, организацијама које раде као партнери и групама у заједници. То указује на носиоце здравог града.

Систем. Поставите секретаријат здравог града тамо где може да повећа утицај на систем градске управе. Идите кроз хијерархију и доприте до многих сектора. Прегледајте организационе структуре и административне системе. Утврдите где је најбоље деловати. Обавестите свог главног политичара о опцијама. Постоје четири основна организациона модела (слика 3).

Слика. 3. Опције за локацију секретаријата здравог града

1. Централно лоцирање. Ова локација омогућава стратешки преглед свих сектора. Налази се у оквиру градске управе, као део кабинета градоначелника, градског менаџера или градског службеника, а секретаријат може да рачуна на овлашћења градоначелника или градског менаџера. Јаке везе са градским већем чине координатора и секретаријат здравог града ефикаснијим у промовисању међусекторске акције међу ресорима градске управе.

2. Одељење/ресор. Локација одељења/ресора (унутар градске владе) заснива се на посвећености извршних руководилаца који имају и седиште на врху и одговорност за пружање услуга. Ипак, ако се секретаријат здравог града налази у оквиру ресора за здравство унутар градске владе, може се посматрати да тако лоциран фаворизује само интересе здравственог система, стварајући изазове у преговорима са другим секторима. Размислите о локацији у другим ресорима као што су урбани развој, животна средина и јавно здравље (која је одвојена општинска функција у многим европским градовима, али је у Граду Новом Саду повезана са улогом члана већа задуженим за здравство).

3. Здравствене власти (управа). Овде је надлежност над здравственим питањима најчешће подељена између општине (нпр. мониторинг и унапређење детерминанти здравља) и других нивоа власти (нпр. оснивачка права здравствених установа). Здравствене власти могу предводити

у обезбеђењу ресурса. Надлежност над питањима која утичу на здравље подељена је између градских и окружних или регионалних власти. На пример, једна управа или ниво власти може бити одговорна за здравље, а друга за животну средину. Координација активности између нивоа власти и управа важан је приоритет за такву локацију секретаријата здравог града.

У Граду Новом Саду је на изванредан начин одабрана ова локација секретаријата и пројектно делегирана Институту за јавно здравље Војводине, превасходно због искуства у анализи здравственог стања становништва, искуства у координацији и повезивању функција јавног здравља (на нивоу града, Јужнобачког округа и АП Војводине) и експертским карактеристикама пројектно ангажованих стручњака (познавање енглеског језика, академски ниво знања и праксе).

4. Невладина организација. Ова локација секретаријата здравог града је у оквиру или као самостална непрофитна организација са сопственим статутом и независним одбором директора. Такве организације имају тенденцију да буду политички неутралне, имају добар преглед над градским животом и блиско сарађују са групама у заједници, дајући им снажан осећај учешћа грађана.

На крају, секретаријат треба да усвоји организациони модел који највише одговара локалним околностима. Ваша анализа о томе како функционише локална политика и градска управа ће дати основу за овај избор.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: стратешко планирање, преговарање, могућности финансирања, управљање финансијама.

КОРАК 6. - Предлог

КЉУЧНА ПОРУКА: Креирати обухватни предлог

Припрема формалног предлога за здрав град требало би да почне када основна група ентузијаста буде добро разумела како се стратегије здравих градова примењују у вашем граду и договорила се како да поступи (Оквир 4). Градско веће је главни пријемник за ваш предлог. Имајте на уму и интересе потенцијалних партнера и финансијских присталица.

Секретаријат. Покрените и/или одржавајте основну функцију вашег здравог града. Формулишите предлог којим се успоставља или обнавља секретаријат са координатором и особљем. Овај основни ресурс подржава и пружа услуге платформи за здравствене савезе, дипломатски охрабрујући многе актере и додајући вредност многим секторима. То је минимални услов за именовање града као члана Европске мреже здравих градова СЗО и доказан фактор успеха.

Двоструке водиле. Прво, ускладити предлог са политичким вредностима и приоритетима градског већа. Политичке управе се разликују и представљају различите могућности. Здрави градови премашују партијску политику претварајући у акцију заједничке вредности једнакости, одрживости, инклузивности и отпорности. Друго, ослоните се на легитимитет и стручност СЗО. СЗО додаје вредност предлогу, са глобалном репутацијом за синтезу доказа о томе како максимизирати здравствени потенцијал. Комбинујте своју стручност са техничким и професионалним компетенцијама општинских управа и партнерских агенција.

Оквир 4. Листа садржаја предлога за здрав град

Да ли предлог:

- истиче процену утицаја на здравље и принципе правичности, одрживости, инклузивности и отпорности?
- прилагођава смернице СЗО о оквирима и стратегијама локалних услова?
- усклађен са приоритетима градског већа?
- одговара на критичне изазове са којима се град суочава?
- додаје вредност са приступом здравом граду?
- показује видљиве резултате?
- процењује трошкове и изворе средстава?
- има подршку партнерских агенција и друштвених група?

Процес. Развити ситуациону анализу која идентификује недостатке у тренутним стратегијама и приоритетним областима на које се треба фокусирати. Заједнички разрадите ситуациону анализу и предлог са партнерима за подизање свести о Европској мрежи здравих градова СЗО и проналажење могућности. Затим, или упоредо, тражити мишљење и залагање чланова управе са извршном одговорношћу за ову област рада. У многим градовима ова особа је заменик градоначелника и председник релевантног одбора. Ангажовати кључне руководиоце одељења/управа. Искористите њихову техничку експертизу и сазнајте њихову процену приоритета градског већа. Укључите кључне тачке у оквир 4. Успех зависи од темељне припреме, и политичке и техничке. Формулишите кратак, јасан и прецизан предлог.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: пројектно планирање, заједничка продукција, буџетирање и подизање политичке свести.

КОРАК 7. - Одобрење

КЉУЧНА ПОРУКА: Придобијте политичко одобрење и подршку

Имајте на уму да, када се град пријави за чланство у Европској мрежи здравих градова СЗО, први корак је да градоначелник пошаље писмо СЗО у којем изражава интересовање да се придружи Европској мрежи СЗО и обавезује се на принципе, фазе и расподелу финансијских средстава и људских ресурса.

Након писма подршке градоначелника, град такође мора да добије одобрење градског већа и/или скупштине града (у земљама где постоји такав модел руковођења) да се придружи Европској мрежи СЗО и ради на томе да постане именовани град (*designated city*). Ово поставља оквир за стратегију јавног здравља града и посвећеност будућим активностима.

Управљање и функције. Градоначелник и чланови већа, начелници општинских управа одговорни су за обликовање политике, израду и управљање буџетима и програмима. Заменици градоначелника председавају одборима савета који разматрају предлоге и препоручују усвајање, измену или одбијање. Веће формално одобрава оквире политике, програме и општински буџет. У пракси, динамика заједничког рада извршне власти и савета, њихове функције, као и називи ових управљачких тела градова варирају од града до града.

Процес. Неколико корака ка изградњи широке подршке у градском већу требало би да буде предузето на самом почетку. Политичаре и више руководиоце треба консултовати и редовно информисати током припремне фазе. Ако се секретаријат здравог града налази у оквиру градске власти, чланови градске управе или владе ће бити носиоци овог процеса. Разматрају се политички проблеми и приоритети, имајући у виду разлике између политичких партија. Здравље је свачији посао и подршка би требало да се шири преко страначких линија. Иако се странке могу разликовати у погледу начина деловања, принципи и стратегије здравог града не би требало да буду предмет партијске дебате. Овим ће се избећи да здрав град буде ослабљен ако и када се промени градска власт.

Од људи ван градског већа који имају политички утицај треба тражити да изразе подршку члановима градског већа. Унапред треба разрадити стратегију изношења предлога и одговарања на питања о здравом граду у већу. Примери успеха из других градова би требало да буду доступни за дискусију. Трбало би идентификовати изворе потенцијалног противљења и приступити им како би се утврдило да ли се на њихове ставове може одговорити.

Када се обезбеди неформална подршка, поднесите предлог одбору већа (ако је применљиво у вашем граду) на расправу о успостављању вашег града као здравог града. Дајте препоруку да се пређе на пуну седницу већа ради званичног одобрења. Одобрење градског већа означава формално признање и посвећеност. У Граду Новом Саду, при приступању ЕМЗГ СЗО, 2012. године, тражено је одобрење Скупштине града, као и при преласку из V у VI фазу и из VI у VII фазу ЕМЗГ СЗО.

Након што градско веће (или Скупштина града тамо где је применљиво) формално одобри успостављање вашег града као здравог града, организација може да почне. То значи постављање организационих и административних механизма кроз које ћете радити. Ово укључује формирање

управног одбора, који води и координира, као и секретаријата здравог града, који пружа подршку, видљивост и акцију. Суштински део организације је обезбеђење особља, новца и информација које су потребне. За градове који су већ успостављени као здрави градови, информације у овом поглављу могу се користити за прецизирање или прилагођавање по потреби (што је вероватни задатак Града Новог Сада при преласку из VII у VIII фазу ЕМЗГ СЗО).

Корисне вештине за координаторе здравих градова: преговарање, политичка свест, дипломатија и управљање променама

2. ОРГАНИЗОВАЊЕ

КОРАК 8. - Управљање

КЉУЧНА ПОРУКА: Именовање управног одбора

Сви успешни здрави градови имају међусекторски управни одбор. Управни одбор треба именовати што је пре могуће након одобрења. То је језгро здравог града.

Сврха. Управни одбор обезбеђује вођство и легитимитет, подршку и пратећу акцију. Требало би да буде добро повезан са политичким системом града. Може деловати као средство преко којег се партнери окупљају како би преговарали о начинима побољшања здравља града. У неким градовима они се називају координационим одборима (нпр. у Граду Новом Саду) или међусекторским одборима. Ефективни одбори имају добро дефинисане одговорности, репрезентативно чланство, ефикасне радне структуре и јасне, али флексибилне процедуре.

Оквир 5. Одговорности управног одбора здравог града

Управни одбор здравог града је одговоран за:

- формулисање филозофије и стратегије;
- убеђивање градског већа да прихвати предлоге за здрав град;
- разматрање ставова организација заступљених у одбору;
- заговарање учешћа у активностима здравог града међу групама у граду;
- прибављање финансијских и других средстава;
- подстицање група у заједници да изразе своје ставове и да се укључе у развој здравља; и
- доношење одлука о начину рада пододбора и секретаријата.

Чланство. Изаберите опцију која одражава ваше локалне прилике. Управни одбор од 15 чланова посвећен здравом граду је идеалан. Чланови одбора треба да буду они који имају ефективне политичке везе са градским већем и представници потенцијалних партнера. Чланови се бирају на основу интересовања за здравље, познавања града и способности да мобилишу подршку. Укључити градоначелника и градске одборнике одговорне за мобилизацију социјалних услуга, образовање, животну средину, саобраћај, становање и урбанистичко планирање. Искористите ауторитет старијих руководилаца одговорних за градске службе/управе и здравствени систем. Укључите представнике друштвених група, истраживаче и академике са интересовањима за здравствену и социјалну политику, представнике пословног света, индустрије и рада и друге истакнуте грађане препознате по свом интересовању за јавно здравље.

Организација. Управни одбор је централна тачка здравог града. Он је у највећој мери одговоран за вођство, координацију и доношење одлука. Многи здрави градови, такође, оснивају пододборе или радне групе за обављање припремних радова потребних да би комплетан управни одбор ефикасно радио.

Оквир 6. Функције подбора

Пододбори обично имају две функције:

- надгледају управљање и свакодневна административна питања, припремајући препоруке за доношење одлука одбора, укључујући кадрове, финансије, одлуке о планирању и куповини; и
- истражују и извештавају о специфичним проблемима од интереса: саобраћај, загађење животне средине, становање у сиромашним областима или злоупотреба дрога, са задацима који укључују прикупљање информација и података, идентификацију оних који могу да помогну у решењима и припрему препорука за управни одбор.

Пододбори се могу оснивати на неодређено време или на ограничено време. Чланови могу доћи из управног одбора или из других места. У неким градовима пракса је да у управном одбору буду чланови већа или одборници који су председници одређених стручних радних тела скупштине града, а њихови виши руководиоци чине извршни пододбор. Пододбори именовани да се баве конкретним питањима укључују чланове који су упознати са тим питањима или представљају заинтересоване организације.

Усмерење рада. Већина локалних власти одлучила је да поједностави свој рад, укључивши питања здравог града у одборе са ширим надлежностима. Требало би у највећој мери искористити могућности које пружа оваква политичка реалност. Искористите овај важан одбор да извршите већи утицај на главне политике и програме. Користите га као платформу за дијалог и посвећеност управе да својим службама приближи димензију јавног здравља. Суочите се са изазовом сталног освежавања принципа здравог града и ширења нових знања и праксе.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: стратешко руковођење, изградња савеза, рад на партнерствима, дипломатија и управљање променама.

КОРАК 9. - Радно окружење

КЉУЧНА ПОРУКА: Анализирајте радно окружење

КОРАК 9

Анализом радног окружења осигураће се да серкетаријат здравог града ради у правом контексту, структури одлучивања и организацији градске управе, уважавајући мандате и системе других. Ова почетна анализа ће се побољшати како будете стицали искуство у раду са градским већем и разним секторима. То ће помоћи у обезбеђивању посвећености. Када сте добро разумели радну поставку, планове и дефиниције посла, треба га анализирати и ревидирати у складу са тим.

Системи. Укључите машту и осигурајте посвећеност партнера здравог града. Пронађите ово унутар структуре и организације градске управе. Свака институција има своје одговорности, функције и оперативне системе. Прегледајте улогу општинских управа, партнерских агенција и регионалних и/или националних политика у спровођењу одлука. Избегавајте дуплирање. Разумите и формалне и неформалне процесе доношења политичких одлука. Уверите се да имате једноставне и јасне смернице за рад, имајући на уму да ћете радити са многим другим организацијама и актерима.

Учесници. Успех зависи од посвећености и исхода рада партнера. Они су кључни актери који одређују квалитет међусекторске сарадње и ангажовања заједнице. Проникните у њихове интересе, одговорности, активности, стилове рада и аспирације. Постизање овог разумевања је сложен и континуиран задатак за здрав град.

Посредовање. Посредујте између система доношења политичких одлука на свим нивоима власти и мреже организација чије активности обликују пут ка здравом граду. Унесите оквире, идеје и доказе СЗО у систем и охрабрите заједнице да открију изазове и обликују приоритете. Слушајте, учите и одговарајте. Здрав град пружа платформу за двосмерну комуникацију између политичког система и међусекторских партнера.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: кретање кроз политичко окружење, разумевање политичког и друштвеног окружења и коришћење његових капацитета, знање о политичким и управним структурама и оквирима.

КОРАК 10. - Дефинисање функција

КЉУЧНА ПОРУКА: Разјасните улоге, функције и намере

Успостављање добрих пословних односа са појединцима и партнерским организацијама које формирају савез за градско здравље је неопходно. Управни одбор треба да припреми и усвоји јасну изјаву о улози и функцијама које ће здрав град обављати. Добри односи ће се лакше развијати ако постоји прецизно разумевање ваше јединствене улоге и активности (Оквир 7).

Улога. Здрави градови промовишу иновативне приступе јавном здрављу. Они имају јединствену улогу у промоцији здравља у смислу омогућавања, посредовања и заступања. Они оснажују појединце и групе да предузму мере за здравље обезбеђујући средства која омогућавају акцију. Они обезбеђују повезивања која постају медиј кроз који се различите групе договарају о сарадњи како би се град учинио здравијим местом за живот. Они препоручују и заступају нове и другачије начине формулисања и спровођења здраве јавне политике. Важно је омогућити, посредовати и заговарати (основне стратегије промоције здравља).

Обезбедите ресурсе и посвећеност који дају глас и моћ појединцима и групама. Спроведите својеврсну „здравствену дипломатију“ у граду. Подстичите групе и организације да сарађују како би град учинили здравијим местом за живот. Подигните свест о доприносу међусекторских партнера здравственој димензији градског живота. Пронађите нове и различите начине формулисања и имплементације СЗО концепта „здравља у свим политикама“ (health in all policies) и приступима на нивоу „владе у целини“ (whole of government) и „друштва у целини“ (whole of society). Информишите partnere о могућностима и утицају политика регионалне и националне владе. Олакшајте израду и спровођење Градског плана здравља.

Оквир 7. Радне активности

Прикупити знање о проблемима јавног здравља у граду и могућностима за унапређење здравља

- Подизање свести о здравственој димензији градског живота, заједно са партнерима
- Изградити политичку подршку за нове приступе јавном здрављу
- Ширити оквире и доказе СЗО како бисте унели нове приступе јавном здрављу
- Обезбедити платформу за планирање међусекторских активности и створити могућности да групе у заједници имају јачи глас
- Промовисати стратешко планирање како би се обезбедиле дугорочне активности за здравље
- Промовисати иновације које воде здрављу у свим локалним политикама
- Учествовати у активностима националних мрежа здравих градова (или формирати своју) и ЕМЗГ СЗО.

Додата вредност. Јасно демонстрирати како се улога и функција управног одбора разликује од организација са којима ради. Унесите експертизу СЗО како бисте утицали на успостављене системе градске управе. Јасно дајте до знања да управни одбор нема оперативне одговорности које су конкурентне са одговорностима његових партнера. Водите, координирајте, заговарајте и креирајте промене. Резултати се на крају постижу кроз посвећеност и рад партнера. Непрепознавање овога ствара непродуктивну конкуренцију и слаби учинак.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: изградња веза, комуникација, заступање интереса, преговарање, дипломатија и управљање конфликтима.

КОРАК 11. - Установљење секретаријата

КЉУЧНА ПОРУКА: Успех зависи од ефективног секретаријата

Улога стварања услова, посредовања и заступања секретаријата здравог града је јединствена. Ове одговорности се спроводе у име управног одбора, радећи у сарадњи са пододборима, радним групама и партнерима.

Олакшати. Здрав град олакшава рад управног одбора (који у неким градовима носи назив координационог одбора) са секретаријатом, који мотивише и даје менаџерску подршку својим члановима. Повезује се са различитим партнерима и актерима кроз комуникацију, информације и савете. Она врши утицај развијањем широког спектра контаката широм града; пружа основни и поуздан ресурс; и осигурава да се одлуке преточе у практичну акцију. У пољу 8 наведене су функције секретаријата (у Новом Саду ту функцију има тим пројекта „Нови Сад - Здрав град“ Института за јавно здравље Војводине).

Оквир 8. Функције секретаријата здравог града

Развити изворе информација о локалним здравственим питањима и могућностима за нове приступе јавном здрављу.

- Пружање стручне и административне подршке управном одбору (координационом одбору) и његовим радним групама.
- Преговарати са потенцијалним партнерима за постављање темеља за међусекторску акцију.
- Објавити принципе, стратегије и рад међусекторских партнера.
- Омогућити и подржати учешће група у заједници које желе да буду активније у промоцији здравља.
- Промовисати иновације у јавном здрављу.
- Убедити град да унапреди стратешко планирање у здравству и процени утицај његових политика и програма на здравље.
- Пружање стручне подршке за израду градског плана (развоја) здравља (то може бити и план јавног здравља).
- Деловати као централна тачка за ЕМЗГ СЗО, укључујући попуњавање апликација за именовање и евалуацију за сваку фазу.
- Делите знање и искуство са СЗО и националним мрежама здравих градова.
- Присуствујте састанцима и конференцијама ЕМЗГ СЗО како бисте се повезали и поделили добру праксу са другим градовима у Мрежи.

Особље. Секретаријат, који се састоји од координатора и особља је оперативно срце у приступу здравог града. Већина здравих градова запошљава 3 -8 људи у зависности од броја становника града. Ако је могуће, максимизирајте овај ресурс у оквиру политике и финансијских ограничења општине, здравствене власти или невладине организације. Минимални ресурси за одржив секретаријат су координатор (који би могао да обавља друге комплементарне функције у граду) и административна подршка. Идеалан је мали, приступачан тим, са комплементарним скуповима вештина, подршком за канцеларију и информационе технологије и наменским буџетом за обављање горе наведених функција. Треба дефинисати одговорности особља, одговорност и однос према управном одбору и радним групама. Остало особље које може бити потребно укључује истраживаче, професионалце за комуникације (за рад на веб-страници и друштвеним медијима) и ангажоване у заједници. Добијање снажне подршке од партнера захтева омогућавање састанака током радног времена. Секретаријат мора бити модел приступачности и добре администрације

Координатор. Координатори здравих градова играју кључну улогу. Они обезбеђују континуитет и видљивост и граде суштинску подршку унутар градске власти и широм заједнице. Вођење тима секретаријата је велика одговорност и захтева многе лидерске квалитете. Координатор треба да буде дипломатски настројен, убедљив и да разуме и прилагоди се приоритетима кључних партнерских агенција, које на крају реализују концепт здравље у свим политикама и програмима.

Координатор треба да буде јак и отпоран када актери погрешно тумаче или искривљују принципе и стратегије здравог града. Будите осетљиви на ставове заједнице и будите у стању да радите удобно и флексибилно у окружењу иновација и експеримента. Координатор ће такође бити централна тачка контакта са Европским секретаријатом здравих градова СЗО и присуствовати састанцима и конференцијама ради умрежавања и размене примера добре праксе са другим градовима у Европској мрежи СЗО.

Корисне вештине за координаторе здравог града: комуникација, отпорност, сналажљивост, визија, опортунизам, предузетнички осећај и преузимање ризика.

КОРАК 12. - План

КЉУЧНА ПОРУКА: Припремите оперативни план

Дугорочно планирање подстиче градске званичнике да стекну шири поглед на оно што се може постићи кроз сарадњу између сектора и боље односе са заједницом. Дугорочна перспектива их охрабрује да размишљају о променама у политикама и програмима за које је потребно неколико година да се остваре.

План. Припремити оперативни план за секретаријат здравог града, имајући у виду услове рада. Фокусирајте се на процес подршке управном/организационом одбору. Планирајте најефикаснија средства за утицај на стратешке партнере који треба да испоруче здраву јавну политику и праксу. Наведите додатну вредност секретаријата у постизању резултата током три до пет година. Сумирајте шта треба да се уради. Наведите задатке и временски распоред за наредну годину. Прегледајте и ажурирајте план на годишњем нивоу. Потпишите или обновите споразум са СЗО као катализатором.

Задачи. Распоредити финансијске и људске ресурсе у складу са приоритетима управног/организационог одбора. Ваш план рада треба да буде распоређен по задацима, јасно дефинисаним циљевима, временском оквиру и кадровима. Фокусирајте се прво на стручну и административну подршку за рад управног/организационог одбора. Укључите истраживање, консултујте партнере, припремите акционе извештаје и кратке информације о политикама, обезбеђујући да се одлуке претворе у дело. Затим, олакшајте стратешки развој града наручивањем или прегледом истраживања и процена утицаја на здравље. Треба подржати процес израде градских здравствених профила и градских планова развоја здравља.

Притисак. Секретаријат се суочава са захтевима на многим фронтима. Искористите само добре прилике. Јасан али флексибилан оперативни план пружа стратешку перспективу. Покушајте да успоставите равнотежу између високих аспирација и реалне процене стопе промене која се може предвидети. Пратите учинак и резултате, процените утицај и прилагодите програм рада када је потребно, увек имајући на уму ширу слику.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: планирање пројеката, изградња тима, делегирање, координација, мотивисање и оснаживање других, отпорност.

КОРАК 13. - Изградња капацитета

КЉУЧНА ПОРУКА: Изградите капацитете у оквиру града

Бити ефикасан промотер здравог града захтева изградњу капацитета. То значи да обезбедите квалификовано особље, адекватна средства и приступ информацијама које ће омогућити да ваш здрав град ефикасно функционише.

Систем. Изградити капацитет секретаријата што је више могуће у оквиру ресурса општине и партнера. У стварности, већина градова ствара додатне капацитете у управном (тј. координационом) одбору, у управама и партнерским агенцијама, у невладиним организацијама и предузећима. Промовишите реципрочан однос између свих ових актера и агенција. Треба повећавати базу знања управног одбора.

Ресурси. Уверите се да оперативни план секретаријата ствара довољне ресурсе за покретање вашег здравог града унапред. Припремите дугорочну буџетску стратегију за додатна средства. Потражите додатне капацитете од партнера у сектору. Користите људске и финансијске ресурсе из

општинских управа и агенција. Подстичите заједнички рад. Размењујте особље и демонстрационе пројекте и програме. Привуците праксу са универзитета и из невладиних организација. Тражите спонзорство од предузећа, трговинских организација и синдиката. Утврдите ресурсе повезане са регионалним програмима, националним политикама и политикама Европске уније.

Знање. Информације су кључне! Користите привилеговани приступ СЗО и повезаним националним мрежама здравих градова за прикупљање и дељење доказа о детерминантама здравља, оквирима, стратегијама и алатима за побољшање здравља. Промовишите и похађајте едукације да бисте освежили разумевање концепта. Ангажујте се на универзитетима и националним институтима ради модификације општег знања на основу локалних околности. Користите податке које имају управа, агенције, невладине организације и предузећа. Изнад свега, радите на увећању знања ових партнера стеченим кроз практично искуство. Укажите на вредност, мудрост и разумевање градског живота.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: стратешка и креативна анализа, опортунизам, краткорочно и дугорочно планирање и стратешко усклађивање.

КОРАК 14. - Успостављање одговорности

КЉУЧНА ПОРУКА: Будите формално одговорни за акције и фокусирајте се на резултате

Одговорност је кључна за јавно здравље. Принцип одговорности значи да су градска већа и неколико делова градске управе одговорни за то како њихове политике и програми утичу на здравље. Да би овај принцип имао практично значење, морају постојати механизми за процену утицаја и извештавање о резултатима доносиоцима одлука и на крају јавности.

Формални механизми. Као руководилац секретаријата, координатор је формално одговоран управном (организационом) одбору, затим градском већу и на крају грађанима. Увести системе извештавања како би се на редовној основи јасно водило рачуна о одлукама, буџету, активностима и резултатима секретаријата. Шаљите годишње извештаје и прегледе партнерима, финансијским помагачима и на крају јавности. Такође предузмите званичне евалуације за потребе СЗО, на средини и на крају сваке фазе чланства у ЕМЗГ СЗО.

Путовање. Пријавите напредак ка успостављању или ажурирању организационих процеса и структура које омогућавају да ваш приступ здравог града „процвета“ (ово је израз који се све чешће користи да опише напредовање концепта здравих градова). Процените и ојачајте посвећеност кључних партнера. Питајте их да ли укључују здравствену димензију у све политике. Пратите програме и пројекте управа и агенција. Да ли омогућују здрава окружења? Да ли побољшавају друштвено и економско окружење које промовише здрав стил живота? Да ли пружају оптималну вредност за инвестицију? Управни (организациони) одбор треба да пита да ли напредујемо у уграђивању критичних фактора успеха који обликују здрав град и на који начин радимо?

Утицај на здравље. Покажите додатну вредност приступа здравом граду у побољшању здравља. Редовно извештавање о здравственом стању становништва града на основу скупа кључних индикатора може бити од велике помоћи. Извештаји треба да буду сажети и лаки за разумевање за нестручњаке и требало би да буду представљени органима градске или покрајинске управе, тако да се о њима расправља. Демонстрирање додатне вредности може бити тешко без улагања значајних ресурса за евалуацију. Алтернативно, предвидите резултате тако што ћете наручити проспективну процену утицаја на здравље, користећи квантитативне и квалитативне методе. Користите глобалне доказе, посебно из СЗО. Мноштво доказа показује на који начин подржавајућа градска средина унапређује физичко и ментално здравље. Креирајте здраво окружење и здравље ће уследити.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: праћење и одговорност, комуникација, анализа и тумачење.

3. ПРЕДУЗИМАЊЕ АКТИВНОСТИ

Следеће области су неопходне за ефикасан здрав град. Ако неки делови недостају, перформансе ће бити ослабљене. Свака област доводи до резултата који се могу описати и проценити. Области „предузимања активности” су такође области резултата. На пример, здрав град ради на подизању свести и разумевања здравствених проблема ширењем информација, обезбеђивањем публицитета, спровођењем ревизија и сарадњом са медијима. Ако су успешне, ове активности резултирају већом свешћу о здрављу за све принципе и разумевањем на који начин се они примењују у пракси, у јавности и међу доносиоцима одлука. Управљање тако да се фокусира на област резултата - јача планирање, мониторинг, евалуацију и одговорност.

КОРАК 15. - Повећање свести о здрављу

КЉУЧНА ПОРУКА: Користите доступне комуникационе алате за ширење порука

Радите на већој свести о здрављу и благостању у вашем граду. Ваши напори да повећате свест и разумевање здравља и благостања морају бити свеобухватни, видљиви, доследни и континуирани. Користите Интернет и друштвене медије као алате за ефикасну комуникацију. Ширите основну поруку здравог града која је дубља од промоције здравља појединца. Покажите како су здрави стилови живота у основи обликовани друштвеним, физичким и економским окружењем у граду и побољшани заједничким деловањем управе и заједнице. Браните и ширите овај посебан приступ развоју здравља.

Медијум. Електронска комуникација је преузела велики део штампаних медија. Развите стратегију комуникације сличну Регионалној канцеларији СЗО за Европу. Поставите веб-страницу „здрав град”, да бисте делили своје иницијативе и достигнућа и промовисали свој рад. Ово је такође добар начин да се повећа учешће грађана путем повратних информација. Обезбедите компас за навигацију у свету нестабилности, неизвесности, сложености и двосмислености, са солидним приступом здравом граду. Пренесите здравствене поруке на чврст и јасан начин али ипак без форсирања. Кључ који може помоћи у откључавању неког значајнијег садржаја јесте да се укључе запослени политичари, менаџери и партнери, са кратким визуелним приказима. Охрабрите свог градоначелника да направи видео који представља ваш здрав град. Користите Твитер („X”) или Фејсбук да брзо ширите поруке о резултатима и успесима.

Акција заједнице. Запамтите да је упркос свим новим комуникационим технологијама, непосредно укључивање људи у вашем граду моћан начин да оживите концепт здравог града. Ово се може урадити путем здравствених порука уочи глобалних дана здравља, као што су Светски дан срца и Међународни дан особа са инвалидитетом. Искористите Светске дане здравља и кампање, као и друге прилике да покажете улогу вашег здравог града у промовисању здравља за све, са посебним нагласком на приоритете Европског програма рада и његове водеће иницијативе када је то примењиво.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: иновативност, комуникација, друштвени медији, превођење сложених порука, маркетинг и друштвени маркетинг.

КОРАК 16. - Заговарање стратешког планирања

КЉУЧНА ПОРУКА: Израда градског плана развоја здравља је приоритет

Градски план развоја здравља (неки градови користе назив Градски план за здравље и План јавног здравља) је стратешки документ који садржи свеобухватну слику конкретних и систематских напора града за развој здравља. Садржи визију и вредности града и стратегију за постизање развоја. Његова политичка сврха је да покаже да је здравље кључна вредност градске управе, као и да се визија, вредности и стратегија преточе у дело кроз оперативно планирање.

Стратешки планови. Планирајте стратешки за цео град. Усвојите системски приступ. Сложите се да би план у идеалном случају требало да буде заснован на скупу од седам широких области деловања: правичност; здравље у свим политикама; здрави људи; здрав живот; ангажовање заједнице и оснаживање; одрживо и здраво физичко и изграђено окружење; и здравствена и социјална заштита.

Интегрисати акционе планове у свеобухватни Градски план развоја здравља (или Градску здравствену стратегију/План јавног здравља и сл). Признајте значај који партнери придају својим плановима. Размотрите могућност укључивања тема о здрављу у општини план града или укључивања здравствене димензије у друге планове управа или сектора. Треба јасно разликовати стратешки план који обухвата три до 10 година, од годишњих, оперативних, планова управа и агенција.

Компоненте. Градски планови развоја здравља (или Градски планови развоја за унапређење здравља) треба да нам говоре где смо сада, где желимо да будемо и како да стигнемо до тога. Покажите како се визија тога где желимо да будемо угнездила у Циљеве одрживог развоја. Циљ одрживог развоја 11 – за одрживе градове и заједнице – дотиче се механизма промене неговања здравијих градова кроз урбано планирање за чистији ваздух и безбеднији и активнији живот. Откријте „где смо сада“ помоћу основног здравственог профила града и идентификујте маркере промена. Пратите напредак ажурирањем профила.

Процес. Координатори су одговорни за испоруку градског плана развоја здравља, а већина каже да је процес његове припреме важан колико и сам план. Ангажујте политичаре од самог почетка како бисте осигурали њихову посвећеност. Укључите међусекторске професионалце у групу са циљем „задатак-извршење“. Обезбедите консензус и посвећеност актера који морају да испоруче стратегију и повезане акционе планове. Идентификујте механизам промене – начин побољшања здравља – комбиновањем оквира СЗО са знањем партнера о ресурсима и могућностима.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: визионарство, постављање циљева, стратешко размишљање и планирање, анализа, стратешко усклађивање и ангажовање.

КОРАК 17. - Интерсекторска сарадња

КЉУЧНА ПОРУКА: **изаћи из строгих оквира рада (break silos)**

Механизми који олакшавају интерсекторске активности обезбеђују оквир за дијалог и планирање између управе и других организација и ресурсе потребне за унапређење здравља и благостања у вашем граду.

Покренути. Мобилишите активности других кључних управа и партнера, са ресурсима за модификацију основних услуга или инвестирањем у нове и иновативне програме рада. Максимално искористите успостављене системе управљања са централне локације у градској управљачкој структури. Убедите кључне политичаре и актере да изађу из својих оквира и усвоје динамички рачуноводствени модел, који укључује трошкове и користи у свим секторима.

Трошкови и користи. Сензибилишите политичаре и partnere за шире здравствене ефекте њихових одлука о инвестирању. Секретаријат здравог града има привилегован приступ ресурсима ЕМЗГ СЗО и његов први задатак је да синтетизује и „упакује“ ове доказе у убедљив формат. Уверите се да је управни/организациони одбор пријемчив за ово латерално размишљање. Ангажована група која по принципу извршавања задатка надгледа израду Градског плана развоја здравља (или Плана јавног здравља) такође представља платформу за развој консензуса и посвећености.

Изаћи из строгих оквира. Излажење из строгих оквира је велики изазов за већину влада – националних и локалних. Многи начелници управа можда желе да заштите своје буџете и резервишу своје особље за основне активности – за уобичајено пословање. Без обзира на то, динамичко рачуноводство је потенцијално „вин-вин“ (win-win) модел. Користите смернице СЗО о процени утицаја на здравље и анализи трошкова и користи да ојачате овај приступ.

Успостављање мултисекторских партнерстава заснованих на заједничком планирању, финансирању и одговорности је изазов. Ово се може постићи успостављањем заједничких циљева, а њихово остваривање ће захтевати доприносе различитих сектора, са подељеним одговорностима и јаким централним вођством. Ову заједничку агенду морају дефинисати сви кључни актери, од почетних фаза. Немојте правити документ са унапред дефинисаним циљевима и задацима, пре него што их консултујете и тражите њихов допринос. Учешће је кључно. Имати мање од савршене интерсекторске стратегије за здравље у граду, о којој постоји перцепција различитих сектора да су у потпуности укључени у њен развој, боље је од документа који је израдио

један сектор или стручњак који може бити технички највишег стандарда, али му недостаје дух истинског партнерства.

Заједнички језик. Допирање до сектора је веома изазовно. Да бисте у томе били успешни, почните са систематском анализом заинтересованих страна. Пре него што почнете да говорите другим секторима шта могу да ураде за здравље, добро схватите њихов речник деловања, вредности и циљеве и, ако је могуће, успоставите заједнички језик. Здравље и благодатање често могу значајно допринети постизању циљева других сектора, чинећи међусекторска партнерства обострано корисним.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: стратешко и креативно размишљање, дипломатија, управљање променама, фацитација, политичка и друштвена оштроумност и преглед и редизајн.

КОРАК 18. - Учешће заједнице

КЉУЧНА ПОРУКА: Информшите, консултујте, учествујте и оснажите

Учешће заједнице је основни принцип приступа здравог града. Оснажите и ангажујте људе да учествују у одлукама које одређују њихове животе и здравље. Дајте глас грађанима који желе да обликују пут ка здравом граду. Укључите заједницу у развој и спровођење акционих планова и догађаја промоције здравља. Подржите форуме који су фокусирани на специфичне теме као што су урбано планирање, становање, транспорт, здравствене и социјалне услуге. Подстичите грађане да активно учествују у изради градског плана развоја здравља.

Информације и консултације. Развити оквир за акцију на нивоу заједнице. Прегледајте приступе и технике СЗО за учешће заједнице у локалном здрављу и одрживом развоју. Изградите капацитете и ојачајте инфраструктуру и мреже заједнице. Информшите грађане о здравственим проблемима. Користите мас-медије (телевизију, радио или новине), часописе, билтене и блогове. Користите друштвене медије као што су Твитер, Фејсбук и ЛинкдИн. Консултујте грађане о конкретним пројектима. Користите анкетна истраживања у заједници, праћене састанцима и јавним догађајима.

Одлучивати. Прихватите учешће невладиних организација у управном (организационом) одбору и радним групама. Подстичите њихово општије учешће у стратешким процесима града. Ако је могуће, финансирајте професионалце да оснаже грађане за активно учешће, лидерство и управљање. Приоритетне активности су да се грађани оспособе за вештине, самопоуздање и способност да учествују у процесима доношења одлука у граду.

Корисне вештине за координаторе здравих градова: заступање, комуникација, оснаживање, фацитација и изградња савеза.

КОРАК 19. - Промовисање иновација

КЉУЧНА ПОРУКА: Информшите, консултујте, учествујте и оснажите

Постизање успеха кроз иновације захтева стварање климе која подржава промене. Ово почиње са препознавањем да је иновација потребна и могућа и да су њени неизбежни ризици прихватљиви.

Пажљиво прихватите нове идеје. Ширите знање о иновативним програмима и праксама. Истакните потенцијалне социјалне и финансијске бенефиције. Подстакните експериментисање и повећајте успехе.

Подстичите иновације. Користите неколико приступа. Усвојите став и стил рада у секретаријату и управном (организационом) одбору који је пријемчив за нове идеје и иновативно размишљање. Користите привилеговани приступ најсавременијим оквирима и доказима СЗО. Поделите искуствено знање о градовима на годишњем састанку и техничким конференцијама Европске мреже здравих градова СЗО и конференцијама мреже националних здравих градова. Тестирајте нове програме и методе са пилот пројектима. Поздравимо нове приступе јавном здрављу које су усвојиле мале невладине организације које су блиске заједници.

Шта је делотворно? Евалуације су саставни део смерница СЗО и од суштинског су значаја за праћење и процену вредности вашег здравог града. Користите алате СЗО који прате резултате и ефекте на правичност, одрживост, отпорност, инклузију и здравље. Прибавите истраживачку експертизу од локалних универзитета. Подстичите самопроцену заједнице. Утврдите шта функционише - да ли нове инвестиције стварају подржавајуће окружење? Студије утицаја на здравље су од суштинског значаја за утврђивање разлога за повећање иновативних програма и модификовање политике.

Корисне вештине за координаторе за здраве градове: иновативност, преузимање ризика, предузетништво и ревизија и редизајн.

КОРАК 20. - Омогућавање здравља у свим политикама

КЉУЧНА ПОРУКА: Провера реалности и решавање сложености и сукоба

Целина. Прегледајте ширу слику града након сваке фазе развоја. Мапа насеља показује град као сложен систем, који захтева здравље у свим политикама многих нивоа власти и интервенције многих сектора. Прегледајте Приручник СЗО „Здравље у свим политикама“ ако је потребно. Упознајте се са свим полазним елементима за развој здравља, на сваком нивоу и у сваком сектору система. Оцените перформансе различитих процеса, структура, планова и програма у оквиру интегрисаног системског приступа здравом граду. У идеалном свету, креатори политике и доносиоци одлука раде заједно у хармонији да би постигли овај циљ (Слика 4).

Слика 4. Одреднице здравља и благостања у урбаним срединама

Извор: *Healthy cities: effective approach to a rapidly changing world*. Geneva: World Health Organization; 2020 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/331946>).

4. Примери активности, пракси и политика европских здравих градова (2020-2023. година)

Овде су наведени примери из различитих активности здравих градова, са основном напоменом да је у већини градова - чланова ЕМЗГ СЗО, омогућено: редовно прикупљање података за израчунавање стандардних индикатора за потребе анализе здравственог стања становништва; успостављен стандардизован мониторинг и мере унапређења бројних чинилаца животне средине са интерпретацијом њиховог утицаја на здравље становника; присутна висока еколошка свест и пракса у погледу разврставања отпада на месту настанка, рециклаже и поновне употребе; обезбеђено адекватно водоснабдевање и диспозиција течног и чврстог отпада и спроведене бројне мере енергетске ефикасности и употребе обновљивих извора енергије. Стога се увођење и унапређење ових пракси од стране аутора публикације сматрају основним у приступању и одржавању чланства градова у ЕМЗГ СЗО.

4.1 Концепти: „једно здравље“, „градови пријатељи старијих и дементних“, „социјална циркуларност - 15' град“, „позитивно здравље“, „економија благостања“ и др.

„ЈЕДНО ЗДРАВЉЕ“

Концепт „Једно здравље“ није нов концепт, али је реafirмисан са пандемијом COVID-19. Он препознаје међусобну повезаност здравља људи, животиња и животне средине. Наглашава важност сарадње између више сектора, укључујући медицину, ветеринарску медицину и науку о животној средини, како би се унапредило здравље и добробит свих. „Једно здравље“ настоји да спречи и контролише ширење болести које се могу пренети између животиња и људи, као што је COVID-19, праћењем и истраживањем епидемија у обе популације. Сматра се да је скоро 2/3 узрочника болести код људи пореклом од домаћих и дивљих животиња (зоонозе). Многе болести представљају ризик за јавно здравље широм света и због тога је императив да се ове болести сузбијају на локалном па и глобалном нивоу. Концепт „једно здравље“ се почео примењивати након потписивања заједничког документа између СЗО, Светске организације за здравље животиња (OIE) и Организације за храну и пољопривреду УН (FAO). Тим документом су наведене узајамне одговорности и циљеви у овој области. Од самог почетка, за приоритетне теме заједничког деловања постављени су: вирус беснила, а затим други вируси зооноског карактера као што је птичји грип. Међу прве приоритете увршћена је и антимикробна резистенција. Све неопходне активности стручњака из области здравља животиња, јавног здравља и животне средине треба да се примењују на локалном, националном и глобалном нивоу. То би требало да допринесе сталном и истовременом унапређењу јавног здравља, здравља животиња и заштите животне средине широм света.

Концепт „Једно здравље“ представља холистички приступ унапређењу здравља и благостања, признајући да су здравље људи, животиња и животне средине међусобно повезани и међузависни.

ГРАДОВИ ПРИЈАТЕЉИ СТАРИЈИХ (ПРИЛАГОЂЕНИ УЗРАСТУ) И ДЕМЕНТНИХ

Оквир СЗО за градове прилагођене узрасту развијен у „Глобалном водичу за градове прилагођене узрасту“ предлаже осам међусобно повезаних домена који могу помоћи да се идентификују и отклоне препреке за добробит и учешће старијих људи.

Ови домени се преклапају и међусобно делују. На пример, поштовање се огледа у приступачности јавних зграда и простора и у низу могућности које град нуди старијим особама за друштвено учешће, забаву, волонтирање или запошљавање.

Недостатак приступачног јавног превоза, на пример, изолује старије људе који више не могу да возе и отежава учешће у животу заједнице, повећавајући ризик од изолације и усамљености. Када је превоз доступан и прилагођен потребама старијих, како у погледу распореда тако и дестинација, он побољшава мобилност и олакшава друштвено учешће и осећај припадности заједници.

Главне тематске области „Градова пријатеља старијих“ су: 1) спољни простори и објекти (цео

град примењује концепт „универзалног дизајна и приступачности“ - улице и раскрснице имају оборене ивичњаке, постоје рељефни водичи на тротоарима а семафори имају звучне сигнале за следе и слабовиде, јавни објекти имају прилазне рампе и/или лифтове, тоалети имају кабине са олакшаним приступом особама које се теже крећу итд; паркови и улице су опремљени мобилијаром за доступну физичку активност и међу- и трансгенерацијску социјализацију старијих особа; распоред градских клупа уважава физичке могућности особа које не могу дуже од 10 минута да шетају без застајања - „клуба близу зграде и кварта“ итд); 2) транспорт (бесплатан или знатно бенефициран јавни превоз за старије од 60/65 г; добра покривеност и распоред јавног превоза; јавни транспорт има нископодна возила; постоји свест и едукација становника да дају приоритет у седењу у градском превозу вулнерабилним особама свих генерација а нарочито старијим; адекватан број паркинга за особе са инвалидитетом итд); 3) становање (постоје форме социјалног становања које фаворизују потребе старијих; свугде се примењују принципи универзалног дизајна; едукација становништва за праксу помоћи старијима за време топлотних таласа и снежних падавина...); 4) социјална партиципација (активна удружења пензионера; добро локално политичко самозаступање старијих...); 5) поштовање и социјална инклузија (ангажовање пензионера у волонтерским активностима са трансгенерацијским карактером; прихватање идеја и предлога старијих особа...); 6) грађанско учешће и запослење (стимулисање да удружења пензионера отварају социјална предузећа од којих би приходе усмеравали по сопственим аспирацијама; ангажовање пензионисаних експерата да пренесе знања...); 7) комуникација и информације (информисаност старијих о могућностима за бесплатне или бенефициране културне, забавне, рекреативне и друге активности у граду; повећање дигиталне писмености старије популације; едукација становника о значају редовног обилазка старијих рођака и комшија; обавештења путем мас-медија о неповољним метеоролошким условима...); 8) подршка заједнице и прилагођене здравствене услуге (повећање приступачности и доступности здравствене и социјалне заштите старијим особама - посебно и интегрисано; доступна палијативна нега; обуке и подршка за неформалне неговатеље...).

Концепт „Градова пријатеља дементних“ карактерише: здравствена заштита истиче потребу ране дијагнозе и континуирано користи најбоље праксе у третману деменције; уређење животне околине нуди услуге подршке људима којима слаби памћење; планирање прописа и финансија уважавају постојање деменције и одговарају на потребе; постоје прихватајуће и подржавајуће верске заједнице; постоји организована подршка могућностима независног живота и смисленог учешћа у заједници особа са деменцијом; постоји свест о деменцији при пружању услуга локалне самоуправе, планирању и одговору на хитне ситуације; јавне површине и приступ јавном транспорту усклађени су са потребама особа са деменцијом; пословање пружа информисане услуге и ствара окружење са свешћу о деменцији за кориснике и пружаоце неге.

СОЦИЈАЛНА ЦИРКУЛАРНОСТ - "15-MINUTE (10') CITY"

15-минутни град је концепт урбаног планирања који предлаже пројектовање градова у којима су све основне услуге, као што су продавнице, пијаце, апотеке, вртићи, школе, слободно време и радна места (где је могуће применити), на 15 минута хода, вожње бициклом или јавним превозом од домова људи. Творац концепта је Карлос Морено, а на друштвеним мрежама овај концепт је често жртва теорије завере да је његова урбанистичка стратегија осмишљена да ограничи слободу људи. 15-минутни концепт града залаже се за стварање полицентричних градова у којима су сви основни садржаји у оквирима кратке шетње или вожње бициклом. Ово је стратегија која знатно може смањити емисију угљен-диоксида и штетних гасова, а подстаћи активан транспорт и повезаност заједнице.

ПОЗИТИВНО ЗДРАВЉЕ

Позитивно здравље је шира перспектива здравља, разрађена у шест димензија: физичко функционисање; ментално благостање; постојање сврхе и смисла; квалитет живота; партиципација (учешће) и свакодневно функционисање. Овај шири приступ доприноси способности људи да се самостално носе са физичким, емоционалним и друштвеним изазовима у животу, кад год је то могуће.

Начин на који се размишља о здрављу и болести значајно се променио последњих година. Дуго се здравље првенствено дефинисало као одсуство болести. Позитивно здравље има шири поглед. Не ради се о здрављу као статичкој чињеници или циљу који треба постићи, већ о отпорности људи да се прилагоде свему што им живот наметне. Овај динамичнији приступ је прилагођенији људима и ономе до чега им је стало.

Ова широка интерпретација здравља је разрађена у поменутих шест димензија, које су произашле из истраживања о томе шта људи сами доживљавају као здравље. Чини се да не само да сматрају важним физичко здравље, већ и, на пример, осећај сврхе, учешће и квалитет живота. Инструмент Института за позитивно здравље, којим се описује шест димензија здравља и повезани аспекти, је у виду поларног (паук) дијаграма, са 10 степени на скалама сваке од 6 димензија: <https://www.iph.nl/assets/uploads/2023/06/PHI-Dialogue-tool-2.0-ENGLISH.pdf>.

ЕКОНОМИЈА БЛАГОСТАЊА

У економији благостања, дефиниција друштвеног успеха померена је изван раста БДП-а на пружање заједничког благостања. Ово укључује фундаменталну промену система. Добра економија је када су правила и подстицаји осмишљени да обезбеде да сви имају довољно да живе у удобности, безбедности и срећи (не елиминишући постојање материјалног богатства свих категорија). Ово се мери индикаторима попут: ниске стопе незапослености, стабилне инфлације, повећања јавних радова, позитивне вредности потрошачког индекса и повећања БДП-а. Детаљније у политичкој изјави градоначелника ЕМЗГ СЗО из 2023. године (поглавље 4.3).

ПЕРМАКУЛТУРА

Пермакултура је прилично стара грана еколошког дизајна, еколошког инжењеринга, интегрисаног управљања водним ресурсима, која развија одрживу архитектуру, регенеративна и самоодржива станишта и пољопривредне системе који су моделовани по узору на природне екосистеме. Последњих година реafirмише се у ЕМЗГ СЗО. Термин пермакултура су први сковали Аустралијанци Bill Mollison и David Holmgren. Три кључна начела пермакултуре су: 1) Брига о земљишту (брига да се сви живи системи одрже и умноже; ово је прво начело, јер без здравог земљишта, људи не могу опстати); 2) Брига о људима (брига да људи имају приступ ресурсима неопходним за њихово одржање) и 3) Враћање вишка (поновна инвестиција вишка у систем како би се обезбедило испуњење првог и другог начела; ово укључује повраћај отпада у систем како би се рециклирао у нешто корисно). Постоји и 12 принципа пермакултурног дизајна (D. Holmgren): 1) Посматрај и реагуј; 2) Хватање и складиштење енергије; 3) Обезбедити принос; 4) Применити саморегулацију и прихватити повратну информацију; 5) Користити и вредновати обновљиве ресурсе и услуге; 6) Не производити отпад; 7) Дизајнирати од обрасца до детаља; 8) Интегрисати пре него одвајати; 9) Користити мала и спора решења; 10) Користити и вредновати разноликост; 11) Користити ивице и вредновати маргине; 12) Креативно користити и реаговати на промене.

Неколико пермакултурних пракси из здравих градова: минимално 85% биљних врста у граду је аутохтоно и нису хибриди; не коси се целокупна травната површина до краја маја или јуна да би трава сазрела и бацила семе; у парковима се налазе јаме са компостом и сав биљни детритус се локално рециклира и употребљава; школе и јавне установе имају свој компост; стазе за шетњу у парковима и пешачким зонама се не асфалтирају или не бетонирају; постоје „библиотеке семена“ и локални сајмови за размену семена (трава, цвећа, поврћа); комарци се третирају на нехемијски начин.....

САЛУТОГЕНЕЗА

Салутогенеза је својеврсно изучавање порекла здравља која се фокусира на објашњење фактора који подржавају људско здравље и благостање, а не на факторе који изазивају болест (патогенеза). Тачније, „салутогени модел“ се првобитно бавио односом између здравља, стреса и суочавања са њим, кроз студију преживелих холокауста. Упркос томе што су прошли кроз драматичну трагедију холокауста, неки преживели су успели да напредују касније у животу. Откриће да морају постојати моћни фактори који подржавају здравље довело је до развоја салутогенезе. Термин је сковао Арон Антоновски (1923-1994), професор медицинске социологије. Начин на који је он постављао питање је: „Како се овој особи може помоћи да напредује ка бољем

здрављу?" Овај концепт се повремено реafirмише у дискусијама на годишњим конференцијама ЕМЗГ СЗО. „Осећај усклађености“ је теоријска формулација којом се даје централно објашњење за улогу стреса у људском функционисању. „Осећај усклађености“ у овој теорији има 3 компоненте: 1) Могућност поимања (схватљивост): веровање да се ствари дешавају у одређеном поретку, на предвидљив начин и осећај да можете разумети догађаје у свом животу и разумно предвидети шта ће се догодити у будућности; 2) Могућност управљања: уверење да имате вештине или способност, подршку, помоћ или ресурсе неопходне да се бринете о стварима, и да су ствари под вашом контролом; и 3) Осећај смисла: веровање да су ствари у животу занимљиве и извор задовољства, да су ствари заиста вредне труда и да постоји добар разлог или сврха да бринемо о томе шта се дешава.

4.2 Примери активности „за понети“ здравих градова у Копенхагену, Утрехту, Корку, Барселони, Бечу, Удинама, Паризу, Куопију

ПРИМЕРИ ИЗ КОПЕНХАГЕНА, ДАНСКА

1. Пројекат „Здраво кухињо“ се спроводи у школским кухињама широм Данске, али и другим земаљама Скандинавије. Осмишљен је тако да јача социјално, ментално и физичко здравље кроз концепт заједничке обуке очева и деце узраста 11-12 година за припрему оброка по принципима правилне исхране. Обуке се одвијају једном до два пута месечно. Очеви и деца, као и школе, веома позитивно оцењују ово искуство. Суштина је на обуци за једноставне кулинарске технике са рецептима који више користе воће и поврће, с тим да се избегава искључиво стављање активности у контекст речи „здрaво“. Многи учесници више истичу психосоцијалне предности ове активности, бољу повезаност са децом (него да само прате децу на ваннаставне активности где их пасивно чекају да заврше), добро расположење, физичку активност, другачије и ново позитивно искуство у школској средини, бољу повезаност са етосом школе и сл. Све време се користи забавна физичка активност како би се имитирале функције неких кухињских апарата. Тако се миксер за прављење „смугија“ активира педалама фиксног бицикла, а постоје динамо-машине које акумулирају енергију ручним пумпањем а потом је ослобађају притиском на дугме и усмеравају на брзо сецкање воћа и поврћа у аутоматским сецкалицама. Често се догађаји снимају и „стримују“ на друштвеним мрежама. Најважније је подстаћи повезаност између очева и деце око нових активности које могу пренети и у своје породице.

2. Вечера у „БанеГаарден-у“. Ова градска башта се простире на 15.000 квадратних метара дивље природе, далеко од градске буке, а ипак усред града, на подручју близу старе ранжирне станице, чији делови су претворени у објекте заштићеног индустријског наслеђа Копенхагена. Двориште се налази у срцу девет дрвених штала, чија рестаурација је спроведена по принципима: рециклажа, а не потрошња; занатство, а не журба; природни грађевински материјали уместо синтетике; дрво уместо бетона; челик и иверица пре него плочице. На сваком крају леже две зелене дивље баште са пчелама, живином и шикаром дивље купине, органско село, миран простор за дисање и гастрономско окупљалиште. Визија овог јавно-приватног пројекта је: „Желимо да инспиришемо наше госте да оставимо свет у бољем стању него што смо га примили - кроз ентузијазам, искуства и иновативне заједнице. У БанеГаарден-у водимо ресторане, културни програм, штандове са храном, курсеве учења узгајања по принципима биоузгоја, курсеве припреме вегетаријанских оброка и одрживе исхране, фарму, радионице и још много тога.“

3. „Вечера у Абсалону.“ Ово је позната вечера у заједници. Место које углавном окупља око 180 људи у цркви која је претворена у простор добродошлице за све - од бескућника до богатих људи. Главна идеја која стоји иза Абсалона је да укључи све врсте људи - „велике“ и „мале“, утицајне и са маргине друштва, пружајући понешто за сваког, било да су у питању друштвене игре, разговор, културни догађаји, донације или јефтин оброк. Током лета, дугачки столови се измештају напоље. Временом, постало је место престижа, које сваки грађанин Копенхагена препознаје као симбол социјалне кохезије и заједничке одговорности да се елиминише глад и социјална искљученост.

ПРИМЕРИ ИЗ УТРЕХТА (ХОЛАНДИЈА)

Пројекти ревитализације и пренамене: током 2 деценије Утрехт је успео да смањи загађеност градских канала до мере да се екосистем опорави и поново прими старе биљне и животињске врсте. Град је велики акценат у својим политикама стављао на озелењавање подручја старих паркинга, напуштених асфалтираних (некад) индустријских подручја, формирао ново бизнис-седиште града (са акцентом на старт-ап компаније и индустријске инкубаторе; мало позната чињеница је да је у једном од таквих пројеката први пут тестирана Wi-Fi мрежа).

„У градовима Холандије који имају здравствено-безбедну воду за пиће у јавним водоводима, постоји пракса да се на конференцијама, конгресима и другим јавним догађајима за посетиоце обезбеди флаширана филтрирана вода, са здравствено исправном водом за пиће из градског водовода, у затвореним и обележеним флашама за пуњење воде, са назнаком „*Utrecht City Water*“, „*Amsterdam City Water*“ итд, а у продавницама музеја, галерија и сл. их је могуће и купити. Флаше се након употребе могу и даље употребљавати или рециклирати. У зградама јавних институција постоје уградне зидне фонтане са здравствено исправном водом за пиће из градског водовода.“

ПРИМЕР ГРАДСКЕ БАШТЕ ИЗ КОРКА (ИРСКА)

Градска башта из Корка: ова градска башта има вишеструку намену. Покренута је као социјално предузеће које је требало да обезбеди први посао особама које су излечене од болести зависности или су после дужег издржавања казних санкција у немогућности да нађу посао. У градској башти се гаји воће, поврће и цвеће. Приходи се распоређују на плате запослених. Временом, заједница је препознала важност овог пројекта и становници Корка су почели да волонтирају у овој башти, доприносећи њеном ширењу, а грађани данас ову активност виде као могућност да се бесплатно рекреирају и допринесу интересу заједнице на више нивоа. Башта је данас огледно место примене принципа пермакултуре, формирана је „библиотека семена“ (место где грађани могу бесплатно преузети семенски материјал ако га догодине врате у истој или већој количини), постављене су „градске кошнице“ са полинаторима, а од медоносних врста пчела врца се мед и продаје, што доприноси финансијској стабилности пројекта. Башта је и место обуке деце и младих из области заштите природе, социјалне одговорности и волонтеризма.

ПРИМЕР ПРИМЕНЕ GIS ИЗ БАРСЕЛОНЕ

GIS (географски информациони систем) у сврху урбаног планирања и мониторинга: Барселона је град у оквиру Европске мреже здравих градова СЗО који, захваљујући подршци Универзитета, бројне функције у граду сагледава у реалном или кратком извештајном периоду користећи концепт географског информационог система - GIS. Од основних мапа улица, преко транспортних и комуникационих прегледа, археолошких мапа и мапа културног наслеђа, до метеоролошких мапа, мапа градског зеленила, грађевинских пројеката у изградњи, тзв. акустичких мапа (урбано загађење буком), енергетских и телекомуникационих мапа, мапа јавних служби итд. <https://www.bcn.cat/geoportal/en/geoserveis.html#WMTS1-0-0>

ПРИМЕР ЕКОЛОШКОГ ТРЕТМАНА КОМАРАЦА У БЕЧУ

Град Беч користи еколошки безбедан третман ларви комараца на тај начин што прати температуру водотокова у приобаљу и третира ларве комараца у температурној фази воде пред излегање ларви у вегетативне јединке, обарајући температуру воде посипањем леда (из ваздуха или возила).

ПРИМЕР ПЛАНИРАЊА И ПРИПРЕМЕ ЗА ИЗНЕНАДНЕ ДОГАЂАЈЕ И КАТАСТОФЕ ИЗ УДИНА (ИТАЛИЈА)

Град Удине на северу Италије предводи примером организације цивилне заштите с обзиром да је подручје на сваких 35-40 година било захваћено катастрофалним земљотресима, а веома често је изложено бујичним повећањем водостаја у рекама, због близине Алпа. Карактеристично за градске планове за спремност на одговор је да се у њима, поред доприноса истраживања, истичу и искуства старијих генерација, која се сматрају корисним наслеђем (на пример, опште је познато да се после удара првог земљотреса бар 1 сат не враћа у куће и објекте, јер врло често након 30 минута следи још један, јачи удар).

ПРИМЕР ПЛАНИРАЊА ШИРЕЊА ПЕШАЧКИХ ЗОНА У ПАРИЗУ (ФРАНЦУСКА)

Тренутни план ширења пешачких зона у Паризу готово је без преседана када се пореди са градовима сличне величине. Време ће показати степен његовог испуњења. Ово ће омогућити повећање процента зелених површина, а град Париз већ примењује концепт градских пчела.

ПРИМЕР ГРАДА КУОПИЈА (ФИНСКА) У КОНЦЕПТУ СОЦИЈАЛНОГ БЛАГОСТАЊА

Град Куопио је носилац титуле престонице среће а тренутно испуњава свој програм „Здравља и среће 2030“ (*Happy and Healthy Kuopio 2030 programme*). Овај град вешто користи свој географски положај и близину језера, те постојање очуваних делова древних шума у срцу града, да повеже ове погодне компоненте природне средине са социјалном и другим улогама града, тако да се искуство свих грађана мери нивоом среће и здравља. Примери социјалне кохезије и других интервенција су готово бесконачни: <https://www.kuopio.fi/en/leisure-and-well-being/happy-and-healthy-kuopio/programmes-for-the-promotion-of-wellbeing-and-health/happy-and-healthy-kuopio-2030-programme/>

4.3 Политичке консензус-изјаве градоначелника и високих представника градова након Годишњих техничких и пословних конференција ЕМЗГ СЗО 2022 и 2023. године

ПОЛИТИЧКА ИЗЈАВА ЕМЗГ СЗО: „ПРЕПОРУКЕ ПОЛИТИКЕ НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ: ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ПРИСТУПА „ЈЕДНО ЗДРАВЉЕ“, КОПЕНХАГЕН, ДАНСКА, 2022. ГОДИНА

„Ми, градоначелници и високи политички представници градова, окупљени 22-24. новембра 2022. године, потврђујемо своју приврженост вредностима и принципима покрета Здравих градови.

Пандемија обољења *COVID-19* подсетила нас је на сложеност јавноздравствених изазова са којима смо данас суочени. Изазови са којима ниједан сектор, група заинтересованих страна или држава не могу самостално да се носе. Ови изазови захтевају мултисекторски приступ и сарадњу између више заинтересованих страна - другим речима, заједнички изазови захтевају заједничка решења и одговоре.

„Једно здравље“ није нов концепт, али је морао бити редефинисан у 21. веку, с обзиром на важност међузависности здравља људи, животиња и животне средине, праћене ескалирајућим променама у животној средини.

Приступ „Једно здравље“ поново добија на снази и привлачи велику политичку пажњу након пандемије *COVID-19* и сада има истакнуто место у приоритетима Г7, Г20, Европског зеленог договора и у раду више агенција УН. То показује да расте посвећеност усвајању приступа „Једно здравље“. У оквиру СЗО, препоруке Паневропске комисије за здравље и одрживи развој повећале су посвећеност држава чланица Европског региона СЗО ка „операционализацији Једног здравља“, како на националном тако и на локалном нивоу. То је управо зато што је препозната исплативост приступа „Једно здравље“, наглашавајући предности превенције и припремљености на одговор, у односу на лечење.

Како пандемија *COVID-19* и даље остаје изазов којем се још не назире крај, мајмунске богиње, још једна зооноза, недавно је проглашена новом глобалном здравственом претњом од међународног значаја. Императив је да унапредимо интервенције засноване на утицају и искористимо прилику да инвестирамо и проширимо приступе „једног здравља“ на локалном нивоу. Ово ће захтевати промоцију смелијих локалних политика и јаче управљање и координацију у више сектора, уређеније системе надзора и података, више улагања у истраживање и људске капацитете и физичку инфраструктуру - све то нам на крају помаже да спречимо будуће пандемије, припремајући се за ефикасне одговоре на хитне здравствене ситуације и обезбеђивање здравије будућности за заједнице широм региона.

Препознајемо међусобну повезаност између приступа „Једно здравље“ и кључних тема VII фазе Европске меже здравих градова СЗО - људи, место, учешће, мир, просперитет и планета. Надовезујемо се на „Консензус градоначелника из Копенхагена: Здрављу и срећнији градови за

све", и поново потврђујемо нашу посвећеност и осигуравамо да су наше политике структурисане око шест кључних тема.

Обавезујемо се да операционализујемо „Једно здравље“ на локалном нивоу, спровођењем агенде одрживог развоја о храни, животној средини, здравственим системима и здравственој писмености, такође, признајући да су чврста партнерства и сарадња неопходни за постизање одрживе и здраве будућности.

Сматрамо да је процес операционализације „Једног здравља“ широм европског региона суштински корак у усклађивању наших мандата за јачање сарадње и координације између градова, сектора и заинтересованих страна на локалном нивоу.

Опште је прихваћено да градови имају не само суштинску улогу у постизању Циљева одрживог развоја, већ да су и кључни креатори промена, јер глобална заједница повећава напоре да операционализује „Једно здравље“ на локалном нивоу. Способност Здравих градова у томе да повезују рад различитих сектора је додатна вредност и стратешки их позиционира да предводе примером. С обзиром да се активности одвијају на локалном нивоу и да су градске власти најближе грађанима, са најнепосреднијим и видљивим утицајем на њихове животе, препознајемо да градови морају да делују одмах.

Ми, градоначелници и високи политички представници градова, препознајемо да је укључивање градова, као учесника нивоа власти који су најближи заједницама и као заступника који обликују људска станишта у операционализацији приступа „Једно здравље“ - пресудно за нашу способност да спречимо, припремимо и одговоримо на будуће кризе. Да бисмо операционализовали приступ „Једно здравље“ на локалном нивоу, представљамо следеће препоруке:

ПРЕВЕНЦИЈА

4. Мапирајте, иновирајте и повећајте постојеће иницијативе „Једног здравља“ и мреже на локалном нивоу: Спроведите консултације на локалном нивоу како би се мапирале иницијативе које успешно комбинују мултидисциплинарне и међусекторске аспекте приступа „људи-животиње-животна средина“ унутар и изван здравственог сектора. Препознајте, развијте, иновирајте и одајте признање овим иницијативама.

5. Повећајте знање о концепту „Једно здравље“ на свим нивоима: Осигурати добро разумевање и препознавање приступа „Једно здравље“ развијањем и ширењем информација о здрављу и безбедности у свим секторима. Развити иницијативе за изградњу капацитета како би се приступи „Једно здравље“ укључили у обуку и образовање са кључним усмерењем на међупростор између здравља људи, животиња и животне средине. Подстицати међусобно повезивање и програме размене ради дељења добрих пракси.

6. Изградите бољи систем даљим инвестирањем у истраживања и податке из свих сектора: Да бисте ефикасно открили, реаговали и спречили епидемије болести које се преносе храном и зоонозе и питања која се односе на отпорност на антимикробне лекове, делите епидемиолошке податке и лабораторијске информације међу секторима на локалном нивоу. По потреби, владини званичници, истраживачи и актери у свим секторима на локалном нивоу треба да разјасне улоге и одговорности за спровођење заједничких активности.

ПРИПРЕМА

7. Ојачати социјалну компоненту „Једног здравља“: Изградите механизме ангажовања заједнице како бисте на интегрисан начин утицали на међупростор „људи-животиње-животна средина“. Ослушкујте захтеве из локалне заједнице и делујте спрам њих како бисте заједнички креирали здравље заједнице.

8. Створите урбану отпорност: Предводите у стварању урбане отпорности сарађујући кроз више градских управа и радећи са заинтересованим странама из приватног сектора и лидерима заједнице. Кључно је имати стратегије за заштиту градова од промена и неизвесности као што су топлотни таласи, поплаве, несташице енергије.

9. Осигурајте да управљачко тело концептом Здравих градова одражава приступ „Једно здравље“: Ојачати међусекторске одборе/тела тако што ће се осигурати ангажовање релевантних актера и креатора политике (здравствени сектор, сектор животне средине,

ветеринарство и сектор безбедности хране). Препознати добру праксу и повећати видљивост постигнутих циљева и потциљева.

ПРОМОЦИЈА

10. Промовишите промене у систему производње и потрошње хране. Промовисати и подржавати померање производње и потрошње хране ка одрживијем обрасцу. Креирајте и представите решења за произвођаче и трговце на мало како би се олакшао здравији, одрживији избор, повећала свест пружањем информација и увођењем могућности обележавања локално произведене хране.

11. Промовишите здраво урбано планирање. Укључите приступ „Једно здравље“ у урбано планирање. Подстакните грађане тако што ћете избор здравијег понашања учинити лакшим. Инвестирајте у биодиверзитет стварањем зелених површина. Представите најбоље праксе градским планерима како би се стварали одрживији градови.

12. Промовишите пројекте и партнерства: Истакните достигнућа и прекретнице постигнуте на путу имплементације приступа „Једно здравље“. Повећајте видљивост путем друштвених медија и поделите на њима изазове са којима се сусрећете да бисте подстакли дискусију и добили повратне информације.

ТРАНСФОРМАЦИЈА

13. Трансформишите сарадњу кроз надлежности и вишеструке нивое управљања: Радите са свим секторима локалне управе на интеграцији приступа „Једно здравље“ кроз више нивоа управљања, укључујући локалне, регионалне и државне органе власти.

„КА УСПЕШНИМ ДРУШТВИМА: УНАПРЕЂЕЊЕ ЗДРАВЉА У ЕКОНОМИЈИ БЛАГОСТАЊА - ПОЛИТИЧКА ИЗЈАВА ЕВРОПСКЕ МРЕЖЕ ЗДРАВИХ ГРАДОВА СЗО ЗА ЗАЈЕДНИЧКО ДЕЛОВАЊЕ“, УТРЕХТ, ХОЛАНДИЈА, 2023. ГОДИНА

„Ми, градоначелници и високи политички представници градова, окупљени 21-23. новембра 2023. године, потврђујемо нашу приврженост вредностима и принципима покрета Здрави градови.

Последњих година, свет је искусио низ криза које представљају значајну претњу напретку у јавном здрављу. Ова претња је отежана сложеном интеракцијом друштвених, еколошких, економских и комерцијалних детерминанти здравља, у којој поступци и пропусти тржишних актера позитивно и негативно утичу на услове који обликују животе људи - на који начин се рађају, расту, раде, живе и старе.¹ Ове кризе обухватају различите секторе, укључујући јавно здравље, економију и животну средину, а пример су догађаји као што су климатске промене, пандемија COVID-19 и текући сукоби на глобалном нивоу. Ове кризе не само да су угрозиле унапређење здравља остварено током претходних деценија, већ су и негативно утицале на личну и друштвену добробит заједница, а посебно на младе и децу.

Нежељени ефекти су се осетили у заједницама у Европском региону СЗО, појачавајући постојеће здравствене неједнакости, које су додатно погоршане сиромаштвом, миграцијама и социјалним неједнакостима, као што су неједнакости у приходима, различити облици дискриминације и неадекватно становање.² Ове вишеструке неједнакости стално погађају заједнице и одржавају део становништва у рањивим ситуацијама. Оне стварају препреке у приступу здравственој заштити и основним ресурсима и представљају значајне изазове за физичко и ментално здравље опште популације и за отпорност здравствених система. Да бисмо одговорили на ове изазове, хитно је потребна промена парадигме у начину на који размишљамо о односу између здравља и економије. Ова промена у размишљању оличена је у приступу „економије благостања“, који наглашава важност јавне и приватне одговорности за здравље становништва, и јавних улагања, приступа ране интервенције и алокације ресурса за побољшање друштвеног благостања, док се истовремено фокусира на животну средину и здравље, на одржив начин.

Економије благостања не реагује само на кризе; овај приступ подиже и појачава већ растућа

¹ Commercial determinants of health. Geneva: World Health Organization; 2023. Доступно на: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/commercial-determinants-of-health>.

² Transforming the health and social equity landscape: promoting socially just and inclusive growth to improve resilience, solidarity and peace. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2023. Доступно на: <https://iris.who.int/handle/10665/370945>

кретања циркуларне економије, изградње богатства заједнице, друштвене одрживости и изван БДП-а - од којих су многе покретале управо локалне власти и актери. Овоме се додаје све већи позив јавности да живи на местима која су безбедна и живахна и где људи могу да напредују, а не само да преживе. Ове промене су створиле нове могућности за сектор здравства и развоја, да заједно раде на побољшању живота људи и друштава, данас и за генерације које долазе.

Тежња за здравијим друштвима и економијом благостања је међусобно повезана агенда која је стекла популарност међу владама и међународним институцијама широм Европског региона СЗО. Овај покрет се заснива на досадашњем напретку, укључујући Паневропску комисију за здравље и одрживи развој, Женевску повељу за добробит и интеграцију здравствених разматрања у економске и пословне оквире. Овај покрет посебно подржава резолуцију Регионалног комитета СЗО за Европу ЕУР/РЦ69/Р5: „Убрзавање напретка ка здравим, просперитетним животима за све, повећање једнакости у здрављу и не остављајући никога иза себе у Европском региону СЗО“. То се посебно односи на увођење друштвених вредности солидарности, једнакости, социјалне правде, инклузије и родне равноправности у главне токове фискалних политика и политика раста, и резултат је “Европског регионалног Форума СЗО на високом нивоу о здрављу у економији благостања”. У срцу овог приступа лежи признање да здравље и покреће и ко-креира економије благостања, засноване на сложеној интеракцији између здравља појединца и заједнице, раних интервенција, економског просперитета, друштвених фактора и фактора животне средине. Здрава популација, здравствене услуге и здравствена правичност дају просперитетнија и отпорнија друштва и економије, а здравствени сектор, такође, може максимизирати ове економске и социјалне користи. Здравље ће, такође, имати користи од економије благостања кроз побољшање услова за све.

Економија благостања има оријентацију на политику и приступ управљању који има за циљ да стави људе и њихово благостање у центар политике и доношења одлука. Економије благостања се прилагођавају и максимизирају користи од свих инвестиција за праведно благостање широм људског, друштвеног, економског и планетарног благостања. Ово укључује коришћење широког спектра полуга, као што су иновативни фискални инструменти, набавке, запошљавање, регулатива и процена утицаја политика како би се обезбедило благостање уз максимизирање заједничке користи у овим доменима.

Свесни смо да је економија благостања дизајнирана и намењена да служи добробити људи и заштити планете, при чему економија служи нашим заједницама и животној средини. Стога градимо на приступу „једног здравља“ и „Консензусу градоначелника из Копенхагена: Здравији и срећнији градови за све“ и поново потврђујемо нашу посвећеност за шест кључних тема и осигуравамо да су наше политике структуриране око њих.

Посвећени смо померању ка економији благостања тако што ћемо се преоријентисати и залагати за улагање у приоритете који промовишу људско, друштвено, економско и планетарно благостање. Одговарајући на тренутне изазове и припремајући се за будуће генерације, имамо за циљ да негујемо одрживо и инклузивно друштво које даје приоритет укупном благостању појединаца, заједница и животне средине, тежећи свету у којем је добробит на првом месту наших политика, напретка и просперитета и нико није препуштен.

Сматрамо да је процес интеграције благостања широм европског региона суштински корак у усклађивању наших мандата за јачање сарадње и координације између градова, сектора и заинтересованих страна на локалном нивоу. Градови су на првој линији ове трансформације и могу водити својим примером, користећи своје практично искуство за пионирске иновативне иницијативе за добробит које могу водити шири регионални напредак ка напредним друштвима.

Као градоначелници и високи политички представници градова у ЕМЗГ СЗО, посвећени смо унапређењу принципа економије благостања у корист наших градова, њихових становника и будућих генерација. Надовезујући се на увиде и обавезе из деценија деловања и сарадње у различитим секторима, признајемо важност четири типа капитала благостања - планетарног, људског, економског и друштвеног - и износимо следеће препоруке за специфичне акције у давању приоритета здрављу и добробити наших заједница.

ПЛАНЕТАРНО БЛАГОСТАЊЕ

Градови су витални акцелератори деловања на климатске промене и планетарно благостање, укључујући следеће.

1. Заштита и унапређење животне средине. С обзиром на важност планетарног благостања, радићемо на стварању здравијих градова побољшањем квалитета ваздуха, промовисањем приступа зеленим површинама и подржавањем приступа безбедној, чистој води. Активно ћемо подржати иницијативе које смањују загађење и штите биодиверзитет кроз партнерство са локалним заинтересованим странама, пилотирање иницијатива заједнице и повећање свести о томе како климатске промене и екстремни временски догађаји утичу на здравље људи. Од виталног је значаја осигурати да људи који су у највећем ризику од климатских промена не буду и најтеже погођени.

2. Интегрисање благостања у урбано планирање. Свесни смо да градови могу стратешки користити урбано планирање у обликовању благостања наших становника. Радићемо на интеграцији индикатора благостања у наше процесе планирања градова, осигуравајући да одлуке о инфраструктури, становању, управљању природним просторима, регенерацији и транспорту дају приоритет људском и планетарном благостању. Ефикасним урбанистичким планирањем можемо подстаћи предузетништво, иновације и одрживе пословне праксе. Овај приступ доприноси економском расту који није само инклузиван већ и еколошки свестан, у складу са нашом визијом „цветања“ и праведног друштва.

3. Промовисање одрживих заједница. Остајемо посвећени залагању за одрживе заједнице кроз трансформативне приступе као што је циркуларна економија и усвајање нових начина за промоцију обновљивих извора енергије и повећање енергетске ефикасности како би се минимизирале емисије угљеника, истовремено промовишући прихватање нових механизма финансирања у корист животне средине и укључивање друштвених и здравствених користи у оквиру ових процеса.

ЉУДСКО БЛАГОСТАЊЕ

4. Давање приоритета здравственим услугама као покретачима побољшаних здравствених и економских резултата. Чврсто признајемо да су просперитет и напредак сваког друштва уско укорењени у личној добробити. Ово фундаментално разумевање наглашава значај улагања и неговања физичког, менталног и емоционалног здравља који заједно доприносе квалитету живота свих у нашој заједници. Разумемо да је потребан снажан систем јавног здравља и здравствене заштите и обавезујемо се на улагање у иницијативе које промовишу превентивну здравствену заштиту, подршку менталном здрављу и једнак приступ висококвалитетним и недискриминаторним здравственим услугама за све.

5. Оснаживање кроз учење и развој. Верујемо да су улагање у развој у раном детињству и стална подршка могућностима доживотног учења на радним местима и у заједницама саставни део људског благостања. Ове иницијативе су основни градивни елементи наше посвећености благостању и просперитету наших заједница како бисмо осигурали да смо способни, повезани и опремљени да остваримо свој пуни потенцијал. Улагање за подршку развоју у раном детињству је кључно, успостављајући чврсте основе за развој деце, како би се ублажио утицај интергенерацијског сиромаштва деце и да би се подржао приступ развоју здравља током целог живота као кључног ресурса за здравствени и друштвени развој. Ментално здравље младих људи и њихово укључивање у друштво и привреду су од виталног значаја за будућа здрава, праведнија и просперитетна друштва а такође и кључна тачка конвергенције здравства, рада, социјалне политике и образовања.

6. Залагање за здравље, безбедност и инклузију. У нашој потрази за здравијим и сигурнијим друштвима, ми, као лидери, препознајемо да се благостање протеже на кључне факторе као што су становање, исхрана, миграције и безбедност, и снажно подржавамо примену универзалних политика како бисмо осигурали да сваки појединац има неопходне ресурсе за напредовање. Препознајемо доприносе старијих људи нашим заједницама и градовима. Подршка старијим

људима треба да буде приоритет. Улагање за подршку онима који живе сами и желе да наставе да живе код куће је непроцењиво. Потребно је усмеравање на потребе сваког појединца, како би се проналазили нови домови у институционалној нези. Вештине и таленти старијих људи треба да буду препознати и признати док се усмеравају на проблеме као што су усамљеност, смањена покретљивост, вид и слух, а посебно деменција и Алцхајмерова болест. Здравно старење и заједнице које су погодне за старење треба да буду у строгом фокусу, укључујући одговорност приступа „владе у целини“ за здраво старење током животног века.

ЕКОНОМСКО БЛАГОСТАЊЕ

7. Промовисање инклузивног и одрживог економског раста, вођеног проактивним градским руководством. Признајемо да је добробит радне снаге кључна компонента економије благостања. Ово укључује заговарање политика оријентисаних на јавно здравље, као што су плате за живот, поштен и пристојан рад, безбедна радна места и социјална заштита како би се омогућило људима да напредују. Поред тога, императив је нагласити важност обраћања пажње не само на физичко здравље, већ и предузимања усклађених акција за побољшање менталног здравља и неговање висококвалитетних друштвених веза. Ови аспекти у основи покрећу економију благостања.

8. Подстицање партиципативног доношења одлука и инклузивних пракси и укључивање значајног ангажмана младих. На локалном нивоу промовисаћемо приступе благостању подстицањем јавног дијалога и укључивањем различитих гласова, са акцентом на укључивање младих у процесу доношења одлука. Посвећени смо активном тражењу доприноса из различитих перспектива, укључујући младе људе, о приоритетима потрошње (као што су родно буџетирање и партиципативно буџетирање) и уграђивању њихових јединствених перспектива у области као што су образовање, здравствена заштита, одрживост животне средине и иницијативе усмерене на младе. Основаћемо просторе да се млади гласови чују и вреднују. Штавише, да бисмо осигурали свеобухватне инклузивне праксе, остајемо непоколебљиви у нашој посвећености креирању политика које подстичу једнаке могућности на радним местима и осигуравамо да родно одговорне праксе буду интегрисане у свим секторима и резултирају позитивним исходима.

9. Препознавање одговорности јавних и приватних актера за праксе које унапређују здравље и које омогућавају здравље. У суочавању са комерцијалним детерминантама здравља и унапређењем економије благостања, залажемо се да јавни и приватни актери преузму активну улогу и сарађују, и као послодавци и као промотери здравља, како би постигли ове циљеве. Ово укључује ангажовање цивилног друштва, спровођење политике сукоба интереса и подстицање транспарентних дијалога са заинтересованим странама у индустрији. С обзиром на виталну улогу градских челника у обликовању и имплементацији политика које дају приоритет јавном здрављу и економској одрживости, наглашавамо важност подршке регулативи, законима и подстицајима и минимизирању комерцијалних одредница здравља које штете здрављу. Да бисмо покренули напредак, ми као градови ћемо се фокусирати на стратегије између локалне управе, цивилног друштва и приватног сектора како бисмо ускладили напоре за побољшање резултата јавног здравља. Предузимајући ове специфичне кораке, градови могу ефикасно да се позабаве комерцијалним детерминантама здравља, промовишући економију благостања која даје приоритет здрављу и просперитету наших заједница.

10. Подстицање улагања у градове кроз праведно опорезивање. Подржавамо праведну политику опорезивања која покреће напредак у нашим градовима и усклађује се са принципима економије благостања. С обзиром на централну улогу коју градови имају у неговању благостања и просперитета, наглашавамо неопходност повећања улагања у наше урбане центре. Путем праведних пракси и политика опорезивања, можемо остварити неопходан приход за подстицање трансформативних акција у нашим градовима. Ове инвестиције треба да буду повезане са транспарентним и одговорним управљањем, обезбеђујући оптималну и правичну расподелу ресурса. Ефикасно усмеравање инвестиција ће поставити темеље за економију благостања која подиже наше градове.

СОЦИЈАЛНО БЛАГОСТАЊЕ

11. Оспособљавање појединаца кроз учешће, поверење и волонтирање, препознајући да здравље почиње код куће и унутар заједнице. Поверење, осећај припадности и социјална кохезија леже у срцу друштвеног благостања. Пошто изградња економије благостања и решавање питања здравствене правичности захтевају активно ангажовање заједнице, настојимо да оспособимо појединце успостављањем платформе за учешће јавности, тражењем и подстицањем различитих гласова и перспектива у процесима доношења одлука и обезбеђивањем да су активности покренуте из заједница.

Чврсто верујемо да здравље и благостање почињу од куће и унутар заједнице. Усвајајући приступ развоју заједнице, залажемо се за локалне интервенције које оснажују становнике да активно учествују и доприносе обликовању сопственог благостања. Овај приступ промовише осећај поседовања и одговорности, подстичући јачи осећај поверења, припадности и друштвене кохезије.

Пошто волонтерзам снажно утиче на друштвено благостање, ми препознајемо волонтирање као моћно средство путем којег појединци могу активно да допринесу својим заједницама и негују осећај припадности и поверења. Ови комбиновани напори су усмерени на подизање заједнице и изградњу поверења унутар заједница и институција, на крају обликујући кохезивније и просперитетније друштво.

12. Прихватање различитости и инклузије: поново потврђујемо нашу посвећеност правичности и социјалној правди. Радићемо на решавању здравствених и социјалних неједнакости тако што ћемо обезбедити да сви становници, без обзира на старост, пол, етничку припадност или место порекла, имају приступ висококвалитетној здравственој заштити, образовању, социјалним услугама и животним могућностима. Даље, градови ће дати приоритет иницијативама и програмима за безбедност заједнице који имају за циљ смањење насиља и стварање безбедног животног окружења.

Усвајањем ових акција, усклађујемо се са принципима економије благостања и обавезујемо се да ћемо учинити наше градове здравијим, праведнијим и одрживим како бисмо свима користили.“

4.4 Приступ репозиторијуму ЕМЗГ СЗО

У току 2022. године ЕМЗГ СЗО објавила је репозиторијум који је усмерен на изградњу капацитета обезбеђивањем техничких ресурса у облику стратешких извештаја и смерница, алата за процену утицаја на здравље и других знања и приказа пракси релевантних за урбано здравље и градове, доступан на: <https://urbanhealth-repository.who.int/home>.

5. Литература

How to develop and sustain healthy cities in 20 steps. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2022. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Implementation framework for Phase VII (2019 -2024) of the WHO European Healthy Cities Network: goals, requirements and strategic approaches: final. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/346087>, accessed 26 October 2022).

Copenhagen Consensus of Mayors: healthier and happier cities for all: a transformative approach for safe, inclusive, sustainable and resilient societies. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2018 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/345938>, accessed 26 October 2022).

Ison E. Health impact assessment in a network of European cities. J Urban Health. 2013;90 (Suppl. 1):S105 -15 (<https://link.springer.com/article/10.1007/s11524-011-9644-8>, accessed 26 October 2022).

de Leeuw E, Tsouros AD, Dyakova M, Green G, eds. Healthy cities: promoting health and equity - evidence for local policy and practice: summary evaluation of Phase V of the WHO European Healthy Cities Network. World Health Organization Regional Office for Europe, Copenhagen. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2014 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/137512>, accessed 26 October 2022).

The 17 Goals [website]. New York: United Nations; 2022 (https://sdgs.un.org/#goal_section, accessed 26 October 2022).

Thirteenth General Programme of Work. Geneva: World Health Organization; 2019 (<https://www.who.int/about/what-we-do/thirteenth-general-programme-of-work-2019--2023>, accessed 26 October 2022).

European Programme of Work 2020-2025: United Action for Better Health. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2021 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/339209>, accessed 26 October 2022).

World cities report 2022: envisaging the future of cities. Nairobi: UN-Habitat; 2022 (<https://unhabitat.org/world-cities-report-2022-envisaging-the-future-of-cities>, accessed 26 October 2022).

Share of urban population worldwide in 2022, by continent [website]. In: Statista/ Society/Demographics. Hamburg: Statista; 2022 (<https://www.statista.com/statistics/270860/urbanization-by-continent>, accessed 26 October 2022).

Nabielek K, Hamers D, Evers D. Cities in Europe. Facts and figures on cities and urban areas. The Hague: Netherlands Environmental Assessment Agency; 2016 (https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/pbl_2016_cities_in_europe_23231.pdf, accessed 26 October 2022).

WHO and UN-Habitat. Hidden cities: unmasking and overcoming health inequalities in urban settings. Kobe: WHO Centre for Health Development; 2010 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/44439>, accessed 26 October 2022).

Ottawa Charter for Health Promotion. Geneva: World Health Organization; 1986 (<https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>, accessed 26 October 2022).

Health21: the health for all policy framework for the WHO European Region. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 1999 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/272657>, accessed 26 October 2022).

Health 2020, the European policy framework and strategy for the 21st century. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 1999 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/326386>, accessed 26 October 2022).

Geneva Charter for Well-being. Geneva: World Health Organization; 2021 (<https://www.who.int/publications/m/item/the-geneva-charter-for-well-being>, accessed 26 October 2022).

Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health: final report of the Commission on Social Determinants of Health. Geneva: World Health Organization; 2008 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/43943>, accessed 26 October 2022).

Healthy cities tackle the social determinants of inequities in health: a framework for action. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2012 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/112253>, accessed 26 October 2022).

Wilkinson R, Marmot M, eds. Social determinants of health: the solid facts. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 1998 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/108082>, accessed 26 October 2022).

Healthy cities: effective approach to a rapidly changing world. Geneva: World Health Organization; 2020 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/331946>, accessed 26 October 2022).

Kickbusch I, Gleicher D. Governance for health in the 21st century. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2012 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/326429>, accessed 26 October 2022).

City health profiles: how to report on health in your city. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 1995 (<https://www.who.int/publications/m/item/city-health-profiles>, accessed 26 October 2022).

euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/101061/wa38094ci.pdf, accessed 26 October 2022).

Health Equity Status Report initiative [website]. In: WHO Europe/Initiatives. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2020 (<https://www.who.int/europe/initiatives/health-equity-status-report-initiative>, accessed 26 October 2022).

Acuto M, Morissette M, Tsouros A. City diplomacy: towards more strategic networking? Learning with WHO Healthy Cities. *Glob Policy*. 2017;8:14-22 (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1758-5899.12382>, accessed 26 October 2022).

City health planning: the framework. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 1996 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/347606>, accessed 26 October 2022).

A working tool on city health development planning: concept, process, structure, and content. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2001 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/347455>, accessed 26 October 2022).

Green G, Acres J, Price C, Tsouros A. City health development planning. *Health Promot Int*. 2009;24 (Suppl. 1):i72-80 (https://academic.oup.com/heapro/article/24/suppl_1/i72/607966, accessed 26 October 2022).

Community participation in local health and sustainable development: approaches and techniques. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2002 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/107341>, accessed 26 October 2022).

Health in all policies: training manual. Geneva: World Health Organization; 2015 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/151788>, accessed 26 October 2022).

Phase V (2009-2013) of the WHO European Healthy Cities Network: goals and requirements. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2009 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/349864>, accessed 26 October 2022).

Health equity in all policies: nine case studies of HEiAP in action. Belfast: Belfast Healthy Cities; 2013 (<https://www.belfasthealthycities.com/sites/default/files/publications/NineHEiAPCaseStudies.pdf>, accessed 26 October 2022).

The New Urban Agenda [website]. New York: United Nations; 2022 (<https://habitat3.org/the-new-urban-agenda>, accessed 26 October 2022).

Health as the pulse of the new urban agenda: United Nations Conference on Housing and sustainable urban development, Quito, October 2016. Geneva: World Health Organization; 2016 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/250367>, accessed 26 October 2022).

Heritage Z, Green G. European national healthy city networks: the impact of an elite epistemic community. *J Urban Health*. 2012;90 (Suppl. 1):154-66 (<https://link.springer.com/article/10.1007/s11524-012-9777-4>, accessed 26 October 2022).

Janss Lafond L, editor. National healthy cities networks in the European Region: promoting health and well-being throughout Europe. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/346087>, accessed 26 October 2022).

Nedić D, Petrović T, Rodić V. N, Dimitrijević D., Đurić B, Toplak I, Cvetnić Ž. Application of the concept of "One Health" - opportunities and benefits. XXIV Simpozijum epizootiologa i epidemiologa (XXIV Epizootiološki dani), Subotica, 27 - 29. april 2022, 2022, 28-31.

Добар квалитет
ваздуха и воде

Здраво и одрживо
животно окружење

Одрживи јавни транспорт и
активно путовање

Приступ безбедним зеленим
површинама

Стабилна клима

Биодиверзитет и природни
капитал

Циркуларна економија и
зелене технологије

Очекивано трајање здравог живота

Ментално здравље и благостање

Способност вођења свакодневног
живота без болести

Универзална доступност
здравствене заштите

Квалитетна и недискриминаторна
здравствена и социјална заштита

Универзалне политике за становање
и снабдевање храном и огревом

Рани развој деце
Целоживотно учење и писменост
Безбедна, регулисана и редовна
миграција

Минимална зарада

Универзална социјална
заштита током целог живота

Достојанствен, психолошки
сигуран рад

Родно-одговорно
запошљавање

Социјални дијалог и
колективно преговарање

Економска повезаност и
уравнотежен развој

Живот у сигурности и без насиља

Осећај припадања („значајност“)

Друштвена кохезија и прихватање
различитости

Опажена способност да се утиче на
политику и одлуке („заступљеност“)

Социјална помоћ и заштита

Изграђено поверење у
друге и у институције

Јавна потрошња на зејдницу

Учешће у волонтирању

